

82.3(4Укр-4Ріб)
П-509

Оксана Поліщук

ПІСНІ ВОЛИНСЬКОГО СЕЛА

*Фольклорна традиція с.Мошків
Млинівського району*

Полішук Оксана Мусіївна – викладач-методист, завідувач теоретичним відділом (5-річного терміну навчання) Рівненської ДМШ № 1 ім. М. В. Лисенка.

Народилася в місті Рівному. Початкову музичну освіту здобула у ДМШ № 1. Закінчила музично-теоретичний відділ Рівненського державного музичного училища. Професійну вищу музичну освіту здобула, навчаючись на кафедрі музичного фольклору (спеціаліст), а згодом – на музично-педагогічного факультеті (магістр) Рівненського державного гуманітарного університету.

За роки плідної педагогічної діяльності зробила вагомий особистий внесок у розвиток музичного мистецтва та виховання юного покоління. Автор 30 методичних

розробок та навчальних програм. Автор-упорядник курсу лекцій “Розвиток української музики до ХХІ сторіччя” (2006 рік). У Рівненському центрі підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників культури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв проводить майстер-класи, виступає з лекціями для викладачів музично-теоретичних дисциплін шкіл естетичного виховання Західного регіону України. У сфері наукових інтересів – музичний фольклор як засіб творчого розвитку особистості.

Виховала багато професійних музикантів, які активно працюють на викладацькій ниві.

За добру
згадку з найкращими
творами побачили
бібліотекарем краєзнавчого відділу
Рівненської обласної державної бібліотеки
09.04.2015
Поліщук О. Поліщук

Оксана Поліщук

ПІСНІ ВОЛИНСЬКОГО СЕЛА

**Фольклорна традиція с. Мошків
Млинівського району**

**ОБОВ'ЯЗКОВИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ
ПРИМІРНИК**

Рівне 2015

ББК 82.3(ЗУкр)

П 50

УДК 784.4

Поліщук О. М.

**ПІСНІ ВОЛИНСЬКОГО СЕЛА (фольклорна традиція с. Мошків
Млинівського району). – Рівне, 2015. – 88 с.**

Збірник упорядковано на основі особистих записів авторки, здійснених у 2002 році від двох корінних мешканок села Мошків – Тетяни Соколовської та Марії Санжар. Книга містить типові пісенні різножанрові зразки, а також сценарій одного з фрагментів весільного обряду.

Адресується викладачам початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, середніх спеціалізованих мистецьких шкіл фольклористам та всім пошанувачам народного пісенного різнобарв'я України.

Загальна редакція
Юрія Рибак

*Рекомендовано до друку
кафедрою музичного фольклору
Інституту мистецтв РДГУ
(протокол № 8 від 16 грудня 2014 року)*

Видруковано коштом автора

РІВНЕНСЬКА ОБЛАСТЬ
МЛИНІВСЬКИЙ РАЙОН
Інв. № 979507

ВСТУП

Народ український [...] займає поспіль без жодної перерви величезну суцільну територію [...]. Незважаючи на різні політичні умовини життя, народ український зумів зберегти свою національну вдачу, свій характер, свої нахили, свій артистичний смак на цілому просторі своєї великої території так, що у всіх мистецьких проявах, які найліпше характеризують душу народну, він скрізь виказує свою одноцільність.

В. Щербаківський¹

Фольклор – це сам народ, тому і є найяскравішим виразом його культури. Фольклор став образом і невичерпним джерелом історії, дзеркалом життя, боротьби, мистецтва, мудрості, культури нації, бездонною коморою мотивів, тем і сюжетів. Кожна доба і кожне покоління сприяли поповненню скарбниці української народної поетичної і музичної творчості, без свідчення якої неможливо й немислимо створити історію народу, яка б всебічно й глибоко розкривала соціально-екомонічне й духовно-культурне його життя. Так, народні пісні – це „живі літописи”, як їх поетично назвав М. В. Гоголь. І саме автор „Тараса Бульби” надав одну з найколеритніших оцінок історично-пізнавальної ваги народних пісень: „Не поширююсь про важливість народних пісень. Це народна історія, жива, яскрава, сповнена барв, істини, оголююча все життя народу. Якщо його життя було діяльним, різноманітним, волелюбним, насиченим усього поетичного і він, за всієї багатоаспектності його, не досяг щонайвищої цивілізації, то всю снагу, все сильне, юне буття його виливається в народних піснях. Вони – надмогильний пам’ятник пережитого більше,

¹ Щербаківський В. Українське мистецтво. – Київ, 1995. – С. 102.

ніж надмогильний пам'ятник: камінь з красномовним рельєфом, з історичним написом – ніщо проти цього живого, проявляючого, видзвонюючого про минуле літопису. У цьому відношенні пісні для України – все: і поезія, й історія, і батьківська могила. Хто не проник у них глибого, той нічого не знає про минуле буття... Історик не повинен шукати в них фіксації дня і числа битви або точного пояснення місця, правильної реляції; у цьому відношенні йому допоможе небагато пісень. Проте коли він захоче пізнати правдиве буття, стихії характеру, всі порухи і відтінки почуттів, хвилювань, страждань, веселощів зображуваного народу, коли захоче виявити дух минулого віку, загальний характер усього цілого й окремо кожної частки, тоді він буде задоволений повністю: історія народу розкривається перед нами в ясній величі”¹.

Фольклор – надзвичайно складний культурно-історичний феномен. У його глибинах у вигляді логічних і виразових структур живе пам'ять про усі минулі роки. У фольклорі поєднано різні види мистецтва і творчості: поезію, музику, хореографію, живопис, ремесла, міфологію.

У свою чергу народна музика є складним об'єктом вивчення. Вона утворюється з пісень, інструментальної музики, з пісенно-танцювальних форм, пов'язана з побутом та особами її носіїв, має значні регіональні відмінності. Крім цього, народна музика існує у двох площинах: функційній і структурній. Функційна або „зовнішня” площина – це все те, що безпосередньо сприймається зором і слухом: конкретні мелодії, виконавці, зміст творів. Структурна або „внутрішня” площина народної музики – це будова, яка потребує для її виявлення прийомів моделювання та абстрагування.

Актуальність дослідження народної музики незаперечна, а в сучасний, надзвичайно важливий історичний період для нашої держави, є першочерговим завданням збереження вікових традицій українського народу. Це і мотивувало вибір теми пропонованої збірки, де висвітлюється народномузична культура одного села, яка виникала, формувалася і розгорталася

¹ Гоголь М. Твори у 6-ти томах. – Т. VI. – М., 1953. – С. 67-68.

на фоні свого фізико-географічного розташування та історичних подій, своєї матеріальної та духовної культури, музичних традицій.

Свідченням актуальності дослідження народної музики є поява великої кількості джерел. До середини ХХ ст. в арсеналі європейської етномузикології не було рівнозначної за всебічністю й глибиною праці П. Сокальського „Руська народна музика...” (Харків, 1888), яка й досі не має собі рівних, а рік її видання прийнято позначати зародженням в Україні нової наукової дисципліни – етномузикології. І в наш час дослідники, як наприклад, Л. Лукашенко¹, намагаються розкрити творчі знахідки і цікаві ідеї П. Сокальського.

Також ми повинні згадати музично-етнографічні видання львівського Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (НТШ) початку ХХ ст., які становлять золотий фонд світової фольклористики.

Серед видань Етнографічної комісії НТШ як періодичні видавалися „Етнографічний збірник” та „Матеріали до українсько-руської етнології та антропології”. Саме в них опубліковано найважливіші музично-етнографічні матеріали. Так, в 11-му тому „Етнографічного збірника” у 1902 р. вміщено „Галицько-руські народні пісні з мелодіями”, зібрані Іваном Колессою в с. Ходовичі (230 мелодій відредаговані й упорядковані його братом Філаретом Колессою). А через кілька років виходить двома випусками найфундаментальніший збірник української музичної етнографії – „Галицько-руські народні мелодії. Зібрані на фонограф Йосипом Роздольським. Списав і зредагував Станіслав Людкевич” (1906. Т. ХХІ; 1908. Т. ХХІІ).

Фундаментальна праця Ф. М. Колесси „Мелодії українських народних дум”² дістала найвище європейське визнання і до сьогодні залишається в етномузикознавстві взірцевою.

¹ Лукашенко Л. Ладова теорія П. П. Сокальського та можливості її практичного застосування // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія 9: Музичне мистецтво. № 1. ...

² Колесса Ф. Мелодії українських народних дум / Підгот. до друку С. Й. Грица. – Київ, 1969.

Також мають величезне значення музикознавчі праці Ф. М. Колесси¹ та К. В. Квітки².

У 1960-х роках в українській фольклористиці з'являються перші ознаки відродження. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології АН УРСР, керований тоді М. Рильським, розпочинає багатотомну серію „Українська народна творчість” томом „Історичні пісні”. На сьогодні видано понад 20 томів. Але час й обставини не сприяли тому, щоб ця серія піднялась у рівень з видання Львівського НТШ.

Повернення до засад наукового видання музичного фольклору знаменує вихід збірника В. Гошовського³, який став одним із найсерйозніших за принципами й скуппульозністю упорядкування, систематизації, коментування та за науковим апаратом збірників світової музичної фольклористики. Також вражає своєю ґрунтовністю і фундаментальністю головна теоретична праця В. Гошовського⁴.

Народне багатоголосся досліджували Л. Яценко⁵ та М. Молдавін⁶. У 1970-х – 1980-х роках з'являються праці Ф. Дудки⁷, О. Правдюка⁸, А. Чекановської⁹, С. Грици¹⁰, Ю. Сливинського¹¹.

¹ Колесса Ф. Музикознавчі праці / Підгот. до друку С. Й. Грица. Вид. 2-е. – Київ, 1970.

² Квитка К. В. Избранные труды: в 2 т. / Сост. и коммент. В. Л. Гошовского. – М., 1971. Т. 1; М., 1973. Т. 2.; Квітка К. В. Вибрані статті: у 2-х ч. / Упоряд., передмова та коментарі А. І. Іваницького. – Київ, 1985. Ч. 1; Київ, 1986. Ч. 2.

³ Гошовский В. Украинские песни Закарпатья. – Москва, 1968.

⁴ Гошовский В. У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению. – Москва, 1971.

⁵ Яценко Л. Українське народне бегетоголосся. – Київ, 1962.

⁶ Молдавін М. Народний підголосковий спів. – Київ, 1980.

⁷ Дудка Ф. Основи нотної графіки. – Київ, 1972.

⁸ Правдюк О. Українська музична фольклористика. – Київ, 1978; його ж, Методика записування музичного фольклору. – Київ, 1981.

⁹ Чекановска А. Музыкальная этнография: Методология и методика. – Москва, 1983.

¹⁰ Грица С. Мелос української народної епіки. – Київ, 1979.

¹¹ Сливинський Ю. Техніка нотації народних пісень. – Львів, 1982.

Особливу увагу треба звернути на досягнення кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, яку вже багато років успішно очолює професор Б. С. Луканюк. Ведеться планомірне обстеження західноукраїнських земель. У вигляді щорічних конференцій (перша конференція відбулася 1990 р. у Львові) підводяться підсумки дослідницької роботи. Багато зроблено на цьому шляху: розроблені методичні рекомендації щодо музично-етнографічної практики¹.

З питань нотації Б. С. Луканюк опублікував статті². Велике значення становлять дві ґрунтовні праці професора А. І. Іваницького³.

Щодо нагромадження фольклорних матеріалів обраного нами регіонального напрямку, а саме етнографічної Волині, то їх небагато. Серед них варто назвати збірники пісень⁴.

¹ Луканюк Б. Типові форми музично-етнографічної документації. – Львів, 1981. Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: Збірник наукових праць / Ред.-упор. Б. С. Луканюк. – Київ, 1989. Мишанич М. В., Довгалюк І. С. Фольклорна збирацька практика з курсу „Українська народна музична творчість”: Методичні рекомендації. – Київ, 1992. Мишанич М. В. Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. – Львів, 1995. Музично-етнографічна практика: Методичні рекомендації для теоретико-композиторського факультету / Укладач Б. Луканюк. – Київ, 1995.

² Луканюк Б. Диференціальний принцип тактування // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики / Ред.-упор. Б. Луканюк. – Київ, 1989; його ж, Луканюк Б. Про тактування творів народної музики // Матеріали другої конференції дослідників народної музики... – Львів, 1991.

³ Іваницький А. Українська народна музична творчість: Посібник для вищих та середніх учбових закладів. – Київ, 1990; його ж, Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навчальний посібник. – Київ, 1997.

⁴ Цехміструк Ю. Народні пісні Волині: фонографічні записи 1936-1937 років / джерел. матеріали ти вид. Б. Столярчука; заг. ред. Б. Луканюка. – Львів; Рівне, 2006. – 480 с.; Пархоменко Т. Календарні звичаї та обряди Рівненщини. Матеріали польових досліджень. – Рівне, 2008. – 200 с.

МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Національні гуманістичні ідеали, величезний обсяг інформації зафіксованої в народних навчально-виховних традиціях музично-поетичної творчості, зокрема в дитячому музичному фольклорі, обрядових піснях, епічних творах, ліричних піснях. Всі ці музично-поетичні пам'ятки містять важливі педагогічні ідеї, які ніколи не втратять своєї життєвості та дієвості.

Теоретичні проблеми і практичні питання освіти і виховання з народно-педагогічної точки зору розглядали відомі діячі XIX ст., як В. Антонович, С. Васильченко, Б. Грінченко, М. Драгоманов, П. Житецький, Т. Рильський, Ю. Федькович, І. Франко, Л. Українка, П. Чубинський. Праця вченого європейського рангу Хв. Вовка „Український народ в його минулому і сучасному” до сьогодні є чи не єдиним ґрунтовним й узагальнюючим дослідженням про культуру нашого народу, мудрість якого знайшла своє відображення в музично-поетичній творчості.

Особливий інтерес становить педагогічна спадщина В.Верховинця, Ф. Колесси, М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, Л. Ревуцького, які були невтомними збирачами фольклору, творчо використовували цей животворний ґрунт у своїй просвітницько-педагогічній діяльності.

М. Лисенко будив людей народною піснею і в цьому бачив свій обов'язок, порівнюючи свою справу з працею хлібороба, „тільки той спочатку сіє і потім жне, збирає, а ми спочатку по зернині збираємо пісні до пісні, а вже по тому хор наш сіє – розсіває ті зерна по всій Україні. Ось так віддаємо народові взате у нього, тільки вже в оправі” [81, с.163]. Безцінним скарбом є дитячий музичний фольклор, зібраний та впорядкований ним у збірці танків і веснянок „Молодощі”. В свою чергу, його дитячі опери „Коза-Дереза”, „Пан Коцький”, „Зима і Весна” містять дидактичний потенціал і виступили „першим паростком українського дитячого самодіяльного художньо-сценічного мистецтва” [112, с.48].

„Багатим самородком” називав К. Стеценко народну пісню. Особливу увагу композитор приділяв дитячому музичному фольклору, народно-пісенний матеріал якого став основою його дитячих опер: „Лисичка, Котик і Півник”, „Івасик-Телесик”, які містять великий навчально-виховний потенціал. Є. Федотов, один з перших дослідників педагогічної спадщини К. Стеценка, звертає увагу на те, що у своїх збірках композитор використовував дитячі пісні з рухами, елементами драматизації, зокрема, заклички, лічилки, скоромовки, які перетворювалися на дитячі ігри. Особливою популярністю користувалася його збірка „Луна”, яка розрахована на школярів та їх домашнє музикування. Значною методичною працею К. Стеценка стали три випуски „Шкільного співаника” з домінантним окресленням історичних пісень визвольної боротьби, які зберегли до нашого часу свою художню і виховну цінність.

Збірки Я. Степового „Проліски” посідають чільне місце в історії розвитку вітчизняної музично-педагогічної літератури. Композитор виявив тонке розуміння дитячої психології в своїх обробках народних пісень та оригінальних творах, які увійшли в три випуски „Пролісків” за ступенем складності – від найлегших співомовок до найскладніших у мелодичному і гармонічному відношенні зразків.

Досвідченим практиком-теоретиком виявив себе Ф. Колесса у посібнику „Шкільний співаник”, який став результатом плідної педагогічної праці. У „Вступних поясненнях для вчителя” Ф. Колесса розкриває свої педагогічні погляди, надає поради, як користуватися посібником, звертає увагу на вивчення учнями теорії музики. Зауважимо, що педагогічні ідеї та методичні прийоми Ф. Колесси широко застосовуються в наш час на уроках музично-теоретичних дисциплін у середніх спеціалізованих мистецьких школах і початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах.

Великий вплив на розвиток музично-педагогічної думки в Україні мала багаторічна педагогічна діяльність М. Леонтовича, яка послужила основою для створення підручника „Практичний курс навчання співу в середніх школах України”. Весь дидактич-

ний матеріал розміщено у строгій методичній послідовності – від простого до складного, з визначенням самостійних завдань учням, включаючи їхню творчість. Пісенний матеріал підручника охоплює найрізноманітніші пісенні жанри фольклору, зокрема, дитячі пісні-ігри, веснянки, побутові та історичні пісні. М. Леонтович вважав потрібним ознайомлювати школярів з основами музичної грамоти на фольклорних творах.

Збірка Л. Ревуцького „Сонечко” посідає чільне місце у розвитку вітчизняної музично-педагогічної літератури. Увагу композитора привернули найдавніші, обрядові пісні. Головним завданням своєї творчості Л. Ревуцький визначав як „здатність перейнятися психологією художнього мислення свого народу і вміння правдиво і переконливо відтворити це” [158, с.20]. Так, яскраві обробки зібраних фольклорних творів, які увійшли до збірки „Сонечко”, відтворюють поетичні картини народного побуту.

Одним з основоположників створення дитячого музично-ігрового репертуару став В. Верховинець, який успішно вирішував проблему всебічного розвитку дітей шляхом залучення їх до активної ігрової діяльності. Фольклорні зразки, що увійшли до посібника „Весняночка”, відтворюють синкретичну природу обрядового дійства, дитячих ігор, а їх виховання вимагає активізації художнього творчого досвіду дитини і сприяє збагаченню її музичної обізнаності.

Таким чином, вище названі посібники стали значним кроком у формуванні й становленні методики фольклорно-музичного виховання учнів молодшого шкільного віку і зберегли свій педагогічний потенціал до нашого часу. Варто наголосити, що різні жанри дитячої словесно-музичної творчості мають значний навчально-виховний потенціал і потребують окремої уваги дослідників.

Формування особистості починається з раннього дитячого віку, тому надзвичайно важливими є перші кроки музичного сприйняття. Незважаючи на безліч нюансів почуттів і думок, висловлених у колискових піснях, а також на широкий простір для імпровізації, все ж набір їх музичних мотивів дуже обмежений і відрізняється одноманітністю та монотонністю,

оскільки має на меті вплинути на стан і настрої дитини, щоб її заколисати. На їхній основі можна виховувати емоційну чуйність, виховання моральних чеснот, любов до своїх рідних і близьких, а також тварин, птахів і взагалі естетичне ставлення до природи. Розучування колискових пісень корисне для формування вокальних навичок кантиленного звучання. Окрім того, ці пісні можуть бути використані в побуті як спів дитини при заколисуванні молодших братів, сестер. Подібні функції виконують забавлянки, пестушки, потішки. Особливого значення надається ритмотворчості у вигляді рис гри, забавки, а саме: лічилкам, прозивалкам, дражнилкам, мирилкам, скоромовкам, які своїми особливостями сприяють розвиткові в дітей почуття ритму, спонукають до окремих дій, розвивають мовне мислення.

Цікаві музичні скоромовки, поспівки поступово стають природним, звичним процесом як саме мовлення. Отже, виховується образно-зацікавлене відношення до слова, а звідси маємо паростки музичної думки у школярів. Коли вже накопичено достатньо матеріалу пісень – поспівок, скоромовок, можна використати імпровізацію – ланцюжок, виконання якої доповнити мімікою, жестами, характерними рухами, що в подальшому репрезентуються в обрядових діях.

У дитячому музичному фольклорі є твори, які перейшли із загального доробку народної музичної творчості. Переважно це найдавніші жанри, які мали колись сакральне значення, а втративши його, перейшли у дитячий фольклор. Найбільше зразків дитячої творчості дала народна обрядовість календарного циклу.

Дитячі колядки і щедрівки побутують паралельно у різних вікових групах і суттєво не відрізняються від усталених зразків цих жанрів календарної обрядовості. Діти виконують пісенні і вішовані величання, як правило, близьким родичам. Ці твори здебільшого жартівливого характеру, іноді навіть з іронічним відтінком, адже висловлюючи побажання господарям, діти у залежності від стосунків з ними, просять винагороди за колядування у вигляді досить наполегливої вимоги, насмішкуватого ставлення до „скупих” даруваль-

ників, погрози зробити шкоду. Дитячі календарні твори, втрапивши первинну магічну функцію, набули рис розважальності, жартівливості і в цілому сприяють розвитку мовного і музичного мислення.

Заклички та примовки вдосконалюють у дітей вимовні та інтонаційні якості, формують літературне мовлення. Адже в них діти щиро звертаються до тварин, птахів, комах, сонця, імітують пташинні голоси, радіють від об'єднання з природою, отже в них виховуються такі найважливіші моральні риси як доброта, чуйність, дбайливе ставлення до всього живого.

Привертають увагу дітей оригінальні жанри народно-словесної творчості – прислів'я, загадки, що розкривають красу рідної мови, вчать мислити.

Найскладнішим фольклорним засобом народної мудрості є казки – підручники життя, які часто включають до свого змісту загадки, прислів'я і пісні, і покликані активізувати їхні педагогічні ролі. Варто наголосити, що педагогічна культура українського народу значною мірою акумулювалася саме в казках. Усі жанрові різновиди казок – про тварин, фантастичні (пригодницькі і героїчні), соціально-побутові – насичені педагогічною тематикою. Не випадково К.Ушинський назвав казки блискучими спробами народної педагогіки.

Ще один жанр, запозичений з календарно-обрядового циклу – ігри. Дитячі ігри – трансформовані, спрощені варіанти народних ігрищ, які первісно мали ритуальне значення. Вони становлять єдиний жанр дитячої драматургії, тобто вид творчості, де люди грають ролі відповідних персонажів, імітуючи їхні рухи, мову, вчинки. Світ дитячих ігор напрочуд багатий і глибокий своїм дивним, закодованим змістом, де панують особливі, можливо, найсправедливіші закони. Ігрові методи навчання і виховання набувають поступово поширення внаслідок надзвичайної ефективності й доступності для дітей різного віку, а „випробувана віками, емоційно насичена автентична народна гра – справжнє диво, здатне заряджати наснагою, мобілізувати приховані резерви організму” [44, с.6].

Адже саме традиційні, наближені до природи, а не надумані ігри, невимушено вводять дітей у світ дорослих, у стихію непередбачуваних ситуацій, спонукаючи долати перешкоди і зрозуміло для дитячого сприйняття знайомлять з особливостями народного побуту, звичаями та обрядами.

Видатні педагоги К. Ушинський, В. Сухомлинський надавали великої уваги традиційним ігровим методам у системі шкільної освіти, але, на жаль, і до сьогодні цей процес має стихійний характер через, насамперед, відсутність базових посібників. Саме тому особливого значення набуло фундаментальне зібрання українських дитячих і молодечих фольклорних ігор та розваг з влучною й змістовною назвою „Дзиг’а”, зорієнтоване на їх запровадження у навчально-виховний процес. Розмаїтий спектр народних ігор поданий через обрядове коло, а отже невіддільний від пісні й танку, що в цілому становить практичну цінність книги, яку М. Жулинський слушно називає „своєрідною енциклопедією автентичних українських ігор і водночас як цікавий варіант нестереотипного захопливого практичного посібника, позбавленого... звичного педагогічного штампу” [44, с.6].

Ігри були і зараз залишаються школою фізичного й духовного гарту, пізнання власних нахилів, засвоєння етичних засад. Оскільки в ігровій ситуації діти беруть на себе певні ролі і виконують ігрові дії, то „внаслідок цього в них накопичується соціальний досвід, закріплюються певні позитивні форми та способи поведінки, а також вони привчаються дотримуватися вимог, які до них ставляться,” - зазначає О. Дейч [41]. Отже, використання автентичних українських ігор сприяє інтелектуальному, емоційному, практично-діяльнісному розвитку дитини.

Таким чином, дитячий музичний фольклор за своєю природою здатний активізувати творчий розвиток учнів, сприяє прояву ініціативи, розвиває музично-мовленнєве мислення, накопичує в учнів інтонаційно-слуховий досвід, виховує співацьку культуру і прищеплює любов до рідної пісні, водночас культуру спілкування із ровесниками та дорослими, скеровує процеси самопоглиблення та самовираження. Весь

комплекс дитячого музичного фольклору спрямований на розвиток особистості учнів, на засвоєння та поступове усвідомлення школярами національних цінностей, що несе в собі народно-пісенна творчість.

Надзвичайно важливим є ознайомлення школярів молодшого і середнього віку з календарною та родинно-обрядовою творчістю, яка є невичерпним джерелом народної мудрості і містить великий педагогічний потенціал.

Вивчаючи традиції та народні обряди, наголосимо: народ нещадно висміював лінь, аморальність, жадібність, безвідповідальність. Надзвичайно високо поставлено працю, яку піднесено не просто до першорядних життєвських, економічних факторів, а до статусу основної сфери виховання, вияву і утвердження морально-етичних якостей людини, адже на певному життєвому етапі кожному з нас доведеться звітувати перед всією громадою, вислухати її думку та отримати оцінку своєї діяльності. Оцінка хазяйнування та ведення свого господарства, мудра організація сімейних відносин припадають на зимові свята; фізична готовність до участі в напружених польових роботах – весною і влітку; показники вмілої трудової, творчої і педагогічної діяльності всієї родини виявляються восени. Всі ці значні події репрезентовані календарними й родинними піснями та обрядами, в яких відбито найкращі риси нашого народу, зокрема, захоплення красою природи і дбайливе до неї ставлення, працьовитість, людяність, співчутливість, милосердність у людських взаєминах, оптимізм.

Народно-пісенна обрядовість відкриває перед нами безмежне поле організації творчої діяльності школярів, яка спрямована на самовираження, саморозвиток та індивідуалізацію засобів систематизації отриманих знань.

Зауважимо, що умови побутування музичного фольклору дозволяють кожному учневі максимально виявити свої творчі здібності, основними критеріями активізації яких є наступні:

- спрямованість на музично-творчу діяльність;
- оригінальність музично-мовленнєвого мислення;
- емоційна захопленість музично-творчою діяльністю;

- активність діяльності до визначеної мети.

Звідси завдання педагога – підтримати в учневі творчі імпульси у процесі виконання окреслених завдань і закріпити своїм аналізом бажання творити у майбутньому.

Найголовнішим в обрядових діях є те, що вони запобігають нівелюванню особистості школяра, стимулюють її неповторність, живлять талант як „щасливу комбінацію багатьох творчих здібностей людини у поєднанні з творчою волею” [135, с. 194]. Отже, обрядові дії спрямовані на реалізацію формуючих принципів особистості – такі, як самовираження, саморозвиток, самовиховання в напрямку до самовдосконалення.

Обрядові дії – це замасковані конкурси, в яких сконденсовано сили далекого спрямування. Вони репрезентують цілу низку самостійних компонентів розвиваючої діяльності, до яких належать:

- предметні: зробити зірку, сплести вінок, нарядити дерево, сконструювати костюм;
- розумові: вивчити вірші, загадки, приказки, прислів'я, жарти й дотепи, шаради, помітити прикмети у природі;
- мовленнєві: вивчити закличку, веснянку, колядку, щедрівку, скоромовку, вміти звернутися з речитативом;
- музично-образні: вміти імпровізувати, перевтілюватися, продумувати свої сюжетні ролі, вивчити пісню і виконати її соло, ансамблем, хором;
- фізичні: знати хороводи, танці, розваги з елементами спортивних змагань.

Метою обрядових дій виступають оглядини здобутків у вихованні та навчанні: як звернутися, як підготувати костюм, як співати, як імпровізувати, що у своєму комплексі репрезентують набуті учнями знання, уміння і навички музично-творчої діяльності, а також розв'язують проблеми розумового, естетичного, музичного, морально-етичного, фізично-трудоного виховання.

Після проведення обрядових дій починається етап аналізу: хто як декламував, співав, танцював, хто проявив себе з кращого боку, кого у приклад ставити, а кого й осудити

– так народжується громадська думка, яка окрилить одних відчуттям своєї необхідності громаді, високою оцінкою своїх творчих здібностей і набутих знань, умінь, але водночас обмежить дії інших відчуттям свого справжнього місця в гурті, зіб'є зайву хвалькуватість. Поступово представниками громадської думки стають і самі учасники дійств, які навчають співвідносити свої вчинки із зразком. Оскільки обрядові дійства виконують школярі різного віку, то молодші вносять своєрідність з опорою на досвід старших, які допомагають їм знаходити причини можливих помилок, що дуже важливо їх усувати.

На практиці проведення обрядових дійств школярі отримують знання, а також інформацію про розвиток якостей своєї особистості через самоспостереження, самоаналіз, самооцінювання, що в комплексі становить процес самопізнання. „Пізнай себе – і ти пізнаєш світ,” – говорили древні, підкреслюючи важливість і складність цього процесу, який становить початок процесу самовиховання в його багатогранних проявах, що надасть школярам можливість орієнтуватися у виборі шляхів роботи над собою.

Надзвичайно важливим є ознайомлення школярів молодшого і середнього віку з героїчним епосом нашого народу, який став історичним свідченням зрілості нації, її здатності відчувати власне значення у всесвітній історії. Як показує дослідження розвитку культури різних народів, кожна нація в добу свого виникнення і становлення створювала героїчний епос, в якому увіковічнювала славні героїчні вчинки народних улюбленців-героїв. Згадаймо високохудожні зразки героїчного епосу: давньогрецькі „Іліаду” та „Одіссею”, давньонімецьку „Пісню про Нібелунгів”, давньофранцузьку „Пісню про Роланда”, англосаксонський „Беовульф”, карело-фінську „Калевалу”, ірландські саги, а також найбільший у світі за обсягом киргизький героїчний епос „Манас”, сербські епічні пісні, які значною мірою виявили творче обличчя свого народу, його духовну зрілість, а також були ознакою того важливого етапу розвитку, який називають національною свідомістю та самосвідомістю – відчуттям усвідомленої гідності за приналежність до своєї нації.

Український народ створив свій героїчний епос, до якого можна віднести найдавніші за походженням, тому й найменше відомі в сучасну епоху, билини та більш пізні жанри – думи та історичні пісні. Ці унікальні пам'ятки містять важливі педагогічні ідеї, зокрема вимоги старших до дітей і молоді, принципи, засоби, методи народного виховання і навчання. Згадаймо кодекс лицарської звитяги, яскраво представлений в епічних творах:

- нехтування безпекою, коли йдеться про життя друзів, побратимів;
- готовність боротися до загиби за волю, віру, честь і славу рідної землі;
- героїзм, всіляка допомога як у праці, так і в бою.

Отже, спираючись на певний музичний досвід школярів, ми можемо формувати їх знання про билини як першого і найдавнішого жанру героїчного епосу українського народу. В билинах відображено співіснування, взаємне переплетення двох світоглядних систем – міфологічної та християнської. Але, незважаючи на наявність міфологічних елементів, билини є історичним епосом, а не художнім вимислом. Просто в процесі побутування епос, у якому відображені достовірні події, обростав рисами народної фантазії, що спричинило своєрідний синтез. Також слід звернути увагу на особливості жанрової поетики билин, в якій поряд з конкретними історичними особами (богатири) співіснують казково-міфологічні істоти (уособлення ворогів), а усі явища і предмети, що стосуються богатирів, гіперболізуються. Ідеалізовані та гіперболізовані якості богатирів не сприймаються школярами як щось неймовірно фантастичне, головним є те, що в їхній уяві формується образ національного героя, виховується високий патріотизм.

Думи продовжили епічну традицію билин тільки вже у реалістичному напрямі, оскільки зображають реальні події конкретних історичних осіб. Неподібність дум до інших жанрів музичного фольклору визначається передусім манерою виконання – „свобідною віршовою будовою й характерною речитативною мелодією, ... та способом

традиції в крузі професіональних співців” [64, с. 312]. Отже, школярі повинні зрозуміти художні особливості дум, засвоїти поняття „речитатив”, усвідомити його значення, а також ознайомитися з кобзарством як унікальним культурно-історичним явищем у контексті світової культури.

Тематично наближені до дум, історичні пісні відрізняються від них чіткою поетичною формою. Особливу увагу школярів можна привернути порівняльним аналізом історичних і ліричних пісень. Так, на відміну від усіх інших пісень, які за законами лірики передають стан, думки, почуття, переживання ліричного героя, історичним пісням властива подієвість: „історизм їх полягає в тому, що в цих піснях народ висловлює своє ставлення до історичних подій, осіб і обставин, виражає свою історичну самосвідомість. Історизм тут є явище ідейного порядку” [115, с. 190]. Також ми відмежовуємо їх від інших пісень частково історичного змісту, зокрема, соціально-побутових пісень, у яких відсутній сюжет та інші прикмети епічності як фабульність, оповідний характер.

Педагогічний потенціал цих жанрів сприяє вдосконаленню музичного сприйняття епічних творів, вміння аналізувати їх особливості у порівнянні з іншими жанрами пісенного фольклору, стимулює пошукову роботу школярів і виховує почуття гордості за свій народ.

Найбільший за обсягом шар фольклору становлять ліричні пісні, основною ознакою яких є ліризм – естетичне сприйняття дійсності, в процесі якого буття осмислюється крізь призму людських переживань. Вся увага найрізноманітнішої тематики ліричних пісень зосереджена на відтворенні внутрішнього світу людини, зокрема її психологічних станів, думок, страждань, надій, прагнень, бажань. Різні настрої вітчизняної пісенної лірики визначають емоційно-смісловий зміст національної культури. Адже не випадково М. Грушевський назвав ліричну пісню найдорожчим національним скарбом, який визначив подальший розвиток професійної музики [34].

Таким чином, увагу школярів треба звернути на особливості поетики жанру, в якому першорядне значення надається виражальним засобами, які здатні передавати витончені емоційні стани, впливати на уяву, збуджувати в ній художньо-образні асоціації. Звідси відкривається безмежний простір для процесу осмислення школярами особливостей змісту пісенної лірики у взаємодії зі спектром музично-мовних засобів, пошуку індивідуальних виконавсько-інтерпретаційних варіантів пісенної творчості, зокрема найпростіших обробок та варіацій на теми ліричних пісень.

Отже, із вище зазначеного можна зробити наступні висновки:

- На сучасному етапі народно-пісенна творчість, яка містить величезний навчально-виховний потенціал, виступає засобом трансляції в суспільство духовних цінностей, втілених у самобутній традиційній культурі.

- Дитячий музичний фольклор у своєму комплексі виявляє вплив на розумові, емоційні та творчі здібності учнів, сприяє розвиткові музично-мовленнєвого мислення, розвиваючої діяльності, формуванню ціннісних орієнтацій.

- Народна обрядова творчість виступає практичним засобом активізації творчого потенціалу школярів, репрезентує набуті учнями знання, уміння і навички музично - творчої діяльності, спрямована на особистісний творчий розвиток учнів через самовираження, саморозвиток, самовиховання до самовдосконалення.

- Народна музично-поетична творчість стимулює ефективність пошуків виконавсько-інтерпретаційних варіантів фольклорних творів, водночас спрямовує пошукову діяльність школярів, спрямованих на збереження традиційної культури.

ХАРАКТЕРИСТИКА МІСЦЕВОСТІ. ГЕОГРАФІЧНО-ІСТОРИЧНА ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ДОВІДКИ

Серед мальовничих пагорбів надстублянського краю розкинулись села Млинівського району Рівненської області: Косарево, Мошків, Перемилівка, Лукарівка, Іванківці (див. мапи у Додатках 1 і 2). Родючі ґрунти, багаті ліси та води здавна приваблювали сюди людей, перші стоянки яких з'явилися тут 10-15 тисяч років тому. Первісні люди обрали місцем свого поселення територію в середній течії річки Козульки. Частина поселенців поселилася на лівому березі (де тепер знаходиться село Перемилівка), а частина поселенців пізніше переправилась на правий берег (де тепер село Лукарівка). Певну роль у виборі місця стоянки відігравали цілющі джерела, які приваблювали сюди численні стада диких тварин. Лікувальні властивості перемилівської мінеральної води високо цінувалися знахарями. Потім будуть численні переміщення і переселення племен, їх схрещення і асиміляція, будуть війни і витіснення переможених... А територія, де тепер знаходяться села Косарево, Мошків, Перемилівка, Лукарівка, Іванківці поступово стане значним, частково укріпленим слов'янським поселенням. Тут проживали землероби, скотарі, ремісники, вождь і шаман племені.

Вождю або шаману племені, мабуть, і належав культовий предмет тих давніх часів, знайдений на своїй садибі жителем села Перемилівка Петром Яковичем Прусом (цей предмет зараз знаходиться у Млинівському краєзнавчому музеї). Ця давня знахідка – кабаняче ікло, добре відшліфоване і оздоблене виготовленою з бронзи малесенькою голівкою кабана, яка, в свою чергу, прикріплена маленькими бронзовими цвяшками до ікла. Сюди ж прикріплено кільце для підвищення цього предмета. Без сумніву, що такі предмети виготовлялися для давніх культових обрядів.

У X ст. волинські землі знаходяться у складі великої могутньої держави – Київської Русі, силу і велич якої зумовила єдність на засадах світорозуміння й державотворення полян, волинян і галичан.

На території Київської Русі поступово формуються удільні князівства. Село Мошків потрапляє до складу князівської волості з центром у Пересопниці. Звеличується й отримує незалежність Галицько-Волинське князівство, яке стає багатим, організованим і сильним у військовому плані. Але грізна татаро-монгольська навала рушила на північну Русь, згодом оволоділа Києвом й увірвалася на територію Волині.

Так, у лиховісний 1240 рік татаро-монголи зруйнували місто Дубно і рушили шляхом на Олику. Тоді ж вони потрапили в села Косарево, Мошків і Перемилівку. Люди з лівого берега річки Козульки повтікали, переправились на правий берег та приготувалися до оборони. Татари, не маючи човнів, кинулись через річку вплав. Але їх зустріли оборонці-лукарі, які стрілами перебили ворогів. Згодом жителів правого берега почали називати лукарями, а населений пункт – Лукарі, пізніше – Лукарівка. Слід сказати. Що стрільці-лукарі, а потім не тільки вони об'єдналися в організацію „Лук”, яка вела боротьбу з поневолювачами українського народу¹.

Драма, а то й трагедія починається в добу розпаду Великого Литовського князівства, коли шляхетна Польща розгортає процес нищення української державності. Так 1452 року Волинь було обернено на провінцію, а 1471 року Київ було прирівняно до звичайних провінційних міст. Колись чи не найгустіше заселена в Європі, Україна оберталась на пустку. Відповідно до цього й стали мінятися й структура та дух освіти, науки, культури. Колись вільні, захищені законами українські верстви опинилися в багатоступеневій залежності: політичній, економічній, правовій. А згодом і в соціальному, національному, духовному рабстві. Але український народ зберіг волю до життя, пам'ять минулих епох, державницьке мислення, національну ідею та самосвідомість, жагу історичної місії.

За цих обставин виникає козацька збройна сила, що об'єднала представників усіх верств українського народу. Ко-

¹ Цимбалюк Є. Млинівщина: погляд у минуле: Історичні дані, перекази та легенди про походження назв населених пунктів Млинівського району. – Рівне, 1991. – С. 22-24.

заччина – це голос крові, волі до життя, ідеал українського народу, оспіваний й опоетований в піснях. В цей час український народ всіма засобами пригнічувала польсько-католицька шляхта. Народ страждав і терпів. Нарешті в нього не вистачило сил переносити свої тяжкі страждання: українці повстали за свою віру і народність. Так розпочалася тривала війна козаків з Польщею.

Влітку 1648 року на Волині діяли загони Максима Кривоноса і Колодки. Загін Максима Кривоніса знищив у містечку Полонне близько десяти тисяч євреїв, які повтікали туди з усіх кінців Волині. Потім козаки взяли Звягель (Новоград-Волинський), Корець і Межирич, знищуючи польську шляхту і євреїв, руйнуючи костели.

Навколо Луцька ходили загони Колодки. Були взяті різними козацькими загонами Житомир, Олика, Рівне, Клевань, Тайкури, Остріг, Володимир, Кобрин, Гоща. Навесні 1649 року мешканці села Мошків разом з козацькими загонами громили маєток пана Дмоховського, а в Перемиливці – маєтки панів Попеля і Соколовського.

Після жакливої поразки козаків у червні 1651 року під Берестечком, Волинь являла собою жакливе видовище, а її територія на довгі часи стала ареною військових дій українців з турками, поляками, татарами.

Наступає морок століть. До 1793 року Волинь залишалася під владою Польщі, а потім як Волинська губернія (див. мапу 2) входила до складу Російської імперії. В жакливому становищі знаходилися православні храми (були переважно дерев'яні). Ситуація змінилася на краще лише у 1858 році, коли почали приділяти велику увагу церковно-будівельній справі на Волині.

Протягом другої половини XIX ст. на Волині з'являються православні братства¹.

Слід зазначити, що у Волинській губернії доклали багато зусиль для урочистого святкування знаменної дати – 900-

¹ Батюшков П.Н. Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края. – С.-Петербург, 1888. – С.181-183.

річчя Хрещення Русі, про що свідчить поява таких ґрунтовних джерел: історико-статистичний опис церков та приходів Волинської єпархії¹; збірник до 900-річчя утвердження Володимир-Волинської єпископської кафедри²; статистичні відомості про приходи Волинської єпархії³.

Відвідавши Рівненський обласний краєзнавчий музей, а саме фонди музею, автор мала змогу детально ознайомитися з цими унікальними виданнями.

Отже, у „*Волинських єпархіальних відомостях*” №29 від 11 жовтня 1889 року за описом № 747 читаємо: село Мошків, під назвою села Можкова, згадується в акті від 12 лютого 1566 року, а саме в заяві pana Гнєвоша Вороновича про його пограбування в селі Можнів селянами pana Яхима Яворницького, а не селянами Серадського воєводи Альбрехта Ласського (про це свідчить опис актової книги Київського центрального архіву № 2,040, ст.5, п. 10).

В свою чергу, за легендами, назва села Мошків походить від численних ремісників, майстрів своєї справи, які все могли, а тому звалися „можками”. Слід сказати, що після Люблінської унії 1569 року по всій Волині значно розселилися євреї, зосереджуючи в своїх руках торгівлю та різні промисли. Свідченням цього стала поява мережі шинків у містечках і селах, де господарями були євреї. Не було винятком у цьому випадку і село Мошків. Можливо, що в зв'язку з існуванням шинку, який належав єврею по імені Мошка, село згодом і стали називати Мошково, а пізніше – Мошків (наголос на другому складі).

Повертаємося до опису №747, в якому читаємо далі: в селі Мошків є церква Св. Артистратиґа Михайла, будівництво якої було розпочате 12 червня 1870 року на кошти парафіян. Освячена у 1874 році. Церква дерев'яна, без кам'яного

¹ Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии //Волынские епархиальные ведомости /Сост. Н.И.Теодорович. – Почаев, 1888.

² Сборник к 900-летию утверждения Владимира-Волынской епископской кафедры. Ч.1. – Житомир, 1892.

³ Статистические сведения о приходах Волынской епархии. Ч.2. – Житомир, 1892.

фундаменту, зі старою дерев'яною дзвіницею. Селом Мошків володіють пани Дмоховський і Кисіль.

Село Перемилівка знаходиться в 3 верстах. В селі є церковно-приходське братство. Навколо ставка знаходяться залізні мінеральні джерела, які за визначенням лікарського Департаменту, своїми лікувальними властивостями перевищують води всесвітньо відомого курорту в м. Спа, що у Бельгії. Але, на жаль, вони знаходяться в занедбаному стані. Також в селі є млин. Володіють селом пани Попелі та Ошмянці.

Як бачимо, у „Волинських єпархіальних відомостях” за 1888-1889 роки був зроблений детальний історичний опис всіх міст і сіл, які входили до складу Волинської губернії.

Бурхливе ХХ століття принесло свої зміни в подальшу історію Волині. До 1939 року Волинь перебувала у складі Польщі як Волинське воєводство (див. мапу 3). Потім буде жахлива війна з німецько-фашистськими загарбниками і радянський історичний період.

На терені перехресть цілих епох і різних періодів продовжувала розвиватися духовна та матеріальна культура наддублянського краю, однією ланкою з якої є культура села Мошків.

ОПИС НАРОДНОМУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ СЕЛА МОШКІВ

1. Календарний цикл

Народна музична творчість села Мошків Млинівського району Рівненської області виникала, формувалася і розгорталася на фоні свого фізико-географічного розташування та історичних подій, своєї духовної та матеріальної культури і музичних традицій.

Давні традиції, звичаї, обряди та славу історію свого села передають молодому поколінню представники старшого покоління, місцеві жительки, берегині пісенних перлин народної творчості і мудрості: Соколовська Тетяна Митрофанівна (1927 р.н.) і Санжар Марія Савівна (1930 р.н.), які стали інформантами авторки збірника.

Пісенна творчість села Мошків досить розвинена. Тут автор записала понад 50 різножанрових вокальних творів. Зимовий цикл представлений переважно церковними колядками (приклади №№ 2-4). Давні колядки і щедрівки якщо і збереглися, то тільки у вигляді текстів.

Пісні весняного обрядового циклу представлені двома веснянками (прикл. №№ 5, 6). У нашій українській традиції весна була часом, коли починалися військові походи. Свідченням цього є приклад № 5, у якому співається про мандрівку козака.

Мешканки села розповідали, що у Великодній понеділок неодружена молодь і діти обливали один одного водою. Цей звичай дуже поширений в Україні і пов'язаний з культом води як омолоджувальної та очисної сили.

Літній обрядовий цикл представлений купальськими піснями (прикл. №№ 7, 8) та жнивною (прикл. № 9).

Санжар Марія Савівна розповіла про святкування Купайла часів своєї молодості. Вона сама побувала в ролі Купайла як найменша за віком і найгарніша дівчина.

Ось який фрагмент обряду Купайла автор записала від Марії Савівни.

Напередодні свята жіноча стаття (дівчата і молодичі) ходили в ліс і в поля шукати різних трав: адже зібрані в цей день трави мали чудодійну силу. А особливо наполегливо шукали цілющі трави місцеві знахарки. Дівчата, в свою чергу, шукали трави собі на вінки. Найголовнішими з трав були: богородицька трава (чебрець), ведмеже вушко, лопух та Іванів цвіт (святоянське зілля або звіробій). До них додавали любисток, волошки, м'яту. Кожна дівчина робила два вінки: для себе і для свого хлопця.

Згодом всі дівчата збиралися за селом. Найменшу за віком і найгарнішу дівчинку квітачили квітами й вінками. Також усі дівчата одягали собі вінки на голови. Потім всі разом рушали до села. Маленька Купайлиця міцно тримала в руках (перемотані хусткою) кропиву й будяки, щоб відганяти з дороги й від себе хлопців, які намагалися зірвати хоча би одну квітку з Купайлиці, щоби потім подарувати її, як особливо магічну, своїй дівчині.

В купальських піснях фігурують мотиви чекання милого, подарунки дівчині (прикл. № 7), глузування з хлопців (прикл. № 8). Тонко і спостережливо розкриті стосунки невістки зі свекрухою.

Із жнивного циклу записано пісню (прикл. № 9), яку виконують жінці, підходячи до двору господаря. Коли скінчили жнива, жінці ходять по полю і збирають колоски, з яких сплетуть спільний вінок, який покладуть на голову найкращій за роботою і красою дівчині або молодичі. Потім жінці урочисто віддадуть цей вінок господареві. Цей вінок господар буде зберігати в хаті на покуті під святими образами, а в день Преображення Господа Ісуса Христа (в народі це Другий Спас – 19 серпня) понесе до церкви і посвятить разом із хлібом, який спече господина з борошна нового врожаю.

Найрозвиненішим і найкраще збереженим у с. Мошків виявився весільний цикл. Серед вокальних форм у весільному циклі розрізняють 3 жанри: ладканки, пісні і приспівки (прикл. №№ 10-19).

Звичайний жанровий цикл представлений ліричними (прикл. №№ 20, 21) та жартівливими (прикл. №№ 22, 23) піснями. Напливові твори представлені героїчними повстанськими піснями (прикл. №№ 24, 25) та любовною лірикою (прикл. №№ 26-30).

2. Весільна обрядовість

2.1. Дослідження українського весілля

З давніх-давен будь-яка форма суспільного життя підпорядковувалася чіткій регламентації. І це пов'язано, насамперед, з річним хліборобським циклом, який формував обрядовість і виробничу структуру господарської діяльності. Отже, починаючи з ранньої весни і закінчуючи глибокою осінню, хлібороб завжди пам'ятав, що один трудовий день рік годує. Нива чекала цілоденної людської уваги і праці. Лише після закінчення жнив наступала найблагодатніша пора для весіль.

Утворенню сім'ї українці завжди надавали великого значення. відповідно до цього формувалася весільна обрядовість – справжня народна драма, що включала ігрові дії, танці, співи, музику. У характері весільної обрядовості відбилися народна мораль, звичаєве право, етичні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом століть. Весілля, як офіційна форма громадського скріплення шлюбу, знаменувало водночас велике родинне й суспільне свято.

Отже, провідною зіркою численних досліджень зарубіжних і українських етнографів стануть перші описи українського весільного обряду, хоча і без використання фольклорних пісень. Це праці Г.-Л.Боплана (1650 рік), Г. Калиновського (1777 рік), І. Червінського (1805 рік)¹.

Визначним явищем української етнографії постане праця Й.І.Лозинського², яка містила найдокладніший і найповніший на той час опис українського весілля з текстами традиційних українських пісень та порядком їхнього виконання.

Згодом з'являється опис весілля, зроблений відомим українським етнографом і фольклористом П.П.Чубинським:

¹ Весілля: У 2 кн. /Упорядник текстів М. М. Шубравська. Нотний матеріал упорядкував О.А.Правдюк. – Київ: Наукова думка, 1970. – Кн.1. – С. 63-78.

² Лозинський Й.І. Українське весілля /АН України, Інститут народознавства. – Київ: Наукова думка, 1992. – 174 с.

Мелодії до цього опису весілля були записані видатним композитором М.В.Лисенком¹.

Проте найціннішою розвідкою про український шлюб є ґрунтовна книга „Український народ в його минулому і сучасному” антрополога, етнолога і археолога Хв. Вовка², завдяки якому українська археологія та етнографія початку ХХ ст. піднялася на один щабель з найрозвиненішими європейськими народознавчими науками того часу.

Актуальність дослідження весільної обрядовості українського народу незаперечна, тому в пропонованій збірці висвітлюватимуться музично-етнографічні особливості обряду випікання короваю, що донедавна відбувався у с. Мошків Млинівського району Рівненської області.

2.2. Загальна характеристика весілля с. Мошків

Традиційне українське весілля об'єднувало кілька окремих сюжетів. Перед тим, як узаконити шлюб, мали провести п'ять дійств: оглядини, сватання, заручини, а вже після цього запрошували гостей, випікали коровай і плели вінець для молодої. Всі ці передвесільні обрядодії так довго тривали власне тому, щоб молодята остаточно перевірили і зважили своє рішення – створення сім'ї.

Як згадували інформанти Т.М.Соколовська і М.С.Санжар, починаючи від свята Святої Покрови (14 жовтня) щовечора в хаті самотньої жінки (найчастіше вдовиці) збиралася молодь на вечорниці. Поприбиравши в хаті, дівчата сідали за роботу – шили сорочки, вишивали хустки і рушники. Хлопці завжди приходили пізніше дівчат. Тоді вже дівчатам, звісно, не до роботи. Обговорювали новини в селі, найдивовижніші чутки, а хлопці й раді – так і сипали усілякими небилицями. Лунали жарти і сміх.

¹ Весілля /Упор. М.Шубравська. – Київ: Наукова думка, 1970. – Кн. 1. – С. 81-147.

² Вовк Хведір. Студії з української етнографії та антропології. – Київ: Мистецтво, 1995. – 335 с.

Слід зазначити, приміщення для вечорниць наймали дівчата, які і платили за нього борошном, полотном. В суботу і в неділю відбувалися „святкові” вечорниці з музиками (грали на скрипці, сопілці, бубні, брязкальцях), яких вже наймали хлопці. Не забували хлопці купувати і солодощі для дівчат, а вино чи горілку – тільки з дозволу господині хати.

Згодом відбувалося сватання – хлопець засилав сватів і сільську голову – старосту до милої його серцю дівчини.

- 1. Добрий день вам, вам. Ой чи раді нам, нам?
Ой чи раді, чи не раді? Добрий день вам, вам.*
- 2. Добрий день вам, вам. Ой ми раді вам, вам.
Ой ми раді, ой ми раді. Ой ми раді вам, вам.*

На знак згоди дівчина обдаровувала їх рушниками:

- 1. Та спасибі, моя ненько,
Що будила мене раненько.*
- 2. А я слухала, вставала,
Та рушнички напярала.*
- 3. По тихому дунаю білила,
На сухому бережку сушила,
Своїх старостів дарила.*

Після сватання робили заручини в молодой. Дівчина перев'язувала праву руку парубкові хусткою, яку вишила сама (хустка була білою і вишита дорогими шовковими нитками: червоними, зеленими, рожевими, синіми). Батьки благословляли молодих, бажали щастя, а свахи співали:

*Ой у Галюні на заручинах ще рожевії квіти.
Її Бог дає, її Бог дає, матінка помагай...*

Батьки молодой та молодого обдаровували один одного та домовлялися про день весілля.

Перед весіллям, в суботу, в хаті хресної мати випікали весільний хліб – коровай. Але коли батьки одружували першу дитину, обов'язково пекли свій коровай.

Найґрунтовніше визначення короваю надав видатний етнограф і антрополог Хв. Вовк: „Коровай – це святий хліб, що має велике ритуальне значення та безперечно жертвний характер; його назва дуже близька до санскритського слова *krávuṃ*, старослов'янського – *кравай*, латинського – *caro*, а всі ці слова означають м'ясо (сюди стосуються теж слова: крава, корова, кров, *krew* тощо); ця назва натякає на те, що його вживають замість тварин, яких колись приносили в жертву. Роблять коровай на Україні дуже урочисто, але ще більше урочистості надають коментарії пісень щодо цього приготування” [23, с. 198].

Весь процес випікання короваю обставлявся ритуальними та магічними діями. Вважалося доброю ознакою, коли коровайниця була непарна кількість – найчастіше сім. Але чому саме сім? Ще здавна люди помітили, що в Біблії є святі числа, які зустрічаються дуже часто, і серед них число сім: Господь Бог створив небо і землю за сім днів, є сім церковних таїнств та й веселка має сім кольорів. Отже вибір кількості коровайниць має глибинні корені і не є випадковим.

Коровай мають право робити лише заміжні жінки, та й з них тільки такі, що на ту пору мають чоловіків при собі (жінки, чоловіки яких кудись від'їхали, в цьому обряді брати участі не можуть).

Запрошені коровайниці несли з собою борошно, яйця, цукор, масло. Вбиралися як на свято і приступали до роботи, закликаючи Господа Бога та Святу Пречисту Богородицю допомогти їм у їхній праці. В піснях співається, що воду для короваю взято з семи криниць; змелено муку з пшениці, що виросла на семи полях; до короваю покладено сім кіп яєць від рябих курок; масло взято з семи кадовбів, а збито його з молока від семи молодих корів. На той час, як місять тісто для короваю, в народі кажуть: „Свята Трійця по церкві ходить, сам Бог коровай місить, Пречиста світить, янголи воду носять”.

Спільність дій під час випікання короваю мала символізувати єдність майбутньої сім'ї. Для цього коровайниці мусили все робити разом: розтоплювали піч, місили тісто, виліплюва-

ли оздобу, обмивали руки. Поки заміс сходив, коровайниці робили квіти і поглядали на ночовки з тістом – як сходить. В теплому місці тісто рухалось на очах. Пробували тісто. Готували каструлю, яку обмазували зсередини жиром. Спочатку вкладали підшову, на яку сипали гроші. А потім викладали основне тісто. Старша коровайниця хрестила піч і саджала коровай. Щоб коровай вдався на славу, коровайниці „улещували” коровай приказками, піснями, приспівками:

*Світи місяцю з раю
До нашого короваю.
Світи ясененько,
Щоб вродив гарнесененько.*

В хаті, де в печі святий хліб, має панувати тиша: розмовляли пошепки, не брязкали посудом, замикали двері, щоб ніхто не сполохнув рівномірне зростання і випікання короваю.

Поки коровай випікався – робили „шишки” з вишневих гілок: одна з трьома гілками (яку найчастіше ставили в центрі короваю, як символ нової родини), дві з двома гілками (побажання довголіття батькам молодят, щоб дочекалися онуків), а інші гілки без гіллячок (ставили близько одну біля одної як символ єдності двох родин). На ці гілки навивали тісто і запікали в печі перед вогнем. Шишки прикрашали барвінком, квітами, від яких спускали донизу паперові стрічки.

Згодом наступала урочиста хвилина – обережно виймали коровай з печі. Стіл застеляли чистою скатертиною, а під коровай клали вишитий рушник.

Шишками прикрашали коровай. В центрі короваю клали гілку калини – символ дівочої краси і вірності.

Господиня з господарем збирали на стіл і частували коровайниць. А в неділю зранку коровайниці везли коровай до батьків молодії – „від хресної мати, від хресного тата”.

В суботу ввечері молодий просив благословення у своїх батьків сісти на посазі. Отримавши благословення сідав на посаг – застелену лаву за столом. Біля нього сідав староста, а навпроти – дружби. Співали пісні:

*Від кого посаг батеньку?
Від кого посаг матінко?
Да від Бога і добрих людей.*

Відповідні дії відбувалися і в хаті молодої. Як молода сяде на посазі, дівчата їй співали:

- 1. Летять галоньки у три радоньки, зозуля попереду.
Ішли дружечки у три радоньки, Галюня – поперед...*
- 2. Усі галоньки по лугах сіли, зозуля на – калині.
Усі дружечки на лавах сіли, Галюня – на посаз...*
- 3. Усі галоньки защебетали, зозулька – закувала.
Усі дружечки та й заспівали, Галюня – заплакал[а].*
- 4. Ой чого куєш, чого жалуєш, сивая зозуленько?
Ой чого плачеш, чого жалуєш, молоденька Галюнь...?*
- 5. Ой не жаль мені так не на кого, як на сокола свого.
Ой що дав мені кубельце звести, та й не дав поседіт...*
- 6. Ой не жаль мені так не на кого, як на Василька свого.
Ой що дав мені віночка звести, та й не дав доносит...*

В неділю зранку в хаті молодої відбувався найурочистіший момент, який символізував кінець дівування – розплітання дівочої коси. Молоду садили на кожух вовною догори – символ щастя і багатства. Дружки розплітали молодій косу і співали:

- 1. Надворі терен тешуть,
А в хаті косу чешуть.
А те терно не втесали,
Косу русу розчесали.*
- 2. На дворі просо молотять,
А в хаті косу золотять.
А ще проса не змолотили –
Косу русу позолотили.*

Потім мати одягала своїй доньці весільного вінка, в якому обов'язково мав бути зелений барвінок – символ тривалого кохання. А хресна мати і дружки вдягали молоду і урочисто проводили на посаг чекати молодого.

В цей час батьки благословляли молодого і всі рушали до хати молодої. Попереду весільної процесії йшов староста з короваєм в оточенні музик. Зазвичай до складу весільної інструментальної капели входили одна або дві скрипки та бубон. Після традиційного викупу (дрібних грошей не давали, могли додати гуску або курку) дружби викупляли місце молодому поруч з молодою на посазі. Батьки благословляли молодят і весільна процесія вирушала до церкви. Співали пісні:

*Ой з дороги, вороги, з дороги.
Ой не переходьте нам дороги.
Ой нехай перейде ясна зора,
Нехай перейде матінко моя.*

Після вінчання всі поверталися до хати молодої, де відбувалося весільне дійство з танцями, жартами й піснями. Всі величали і обдаровували молодих. Згодом починали розподіляти коровай. Співали таку приспівку:

*Дружко коровай крає,
Золотий кошик має,
Срібную колодочку,
Обділяє родиночку.*

Всі веселилися. Потім мати знімала з молодої вінка і двічі кидала хустку – донька пручалася і лише з третього разу мати зав'язувала хустку. Батьки благословляли молодих і виряджали до свекрухи. Родичі молодої складали на віз її придане: скриню з вбранням, подушки, постіль, різні побутові речі. До воза прив'язували теличку. Молоді вирушали в дорогу. Свахи співали:

- 1. Ой у полі сосна штири роки роки росла.
Пригадай, дівчино, при кому ти росла. 2*
- 2. Росла при батеньку, росла при матінці.
Пригадай, дівчино, як то добре дівці. 2*

3. Дівці погуляти, дівці поспівати,
Дівці на весіллі переночувати. 2
4. Бувайте здорові ви, мої образи,
Я вас витирала на рік штири рази. 2
5. Бувайте здорові ви, мої віконця,
Я вас витирала ще й до сходу сонця. 2
6. Бувайте здорові ви, дубові двері,
Бувайте здорові, мої кавалєри. 2
7. Бувайте здорові ви, мої пороги,
Що по вас ходили мої білі ноги. 2
8. Бувайте, бувайте, та й не забувайте,
Добрими словами мене споминайте. 2
9. Сіяла капуста – виросла розсада.
Тепер тобі, мамцю, на душі досада. 2
10. Сіяла розсаду – виросла капуста.
Тепер тобі, мамцю, стане хата пуста. 2

На другий день молодий з друзьбами їде до тещі просити в гості на „Перезов“. Так розпочиналося весілля вже у молодого. І знову всі величали молодих та їхніх батьків, всюди лунали жарти й сміх. Так тривало до вечора. На цьому практично і закінчувалося весілля в селі Мошків.

Таким чином пісенно-музична частина мошківського весілля відзначається жанровою різноманітністю. Наведені вище приклади весільних пісень належать до таких мелотипів (за типологією Л. Добрянської, Б. Луканюка)¹:

„Ой у Галюні на заручинах“	557 ₂
„Світи, місяцю, з раю“	*6 _n ^я
„Від кого посаг батеньку?“	*53 _n
„Летять галоньки у три радоньки“	557 ₂
„На дворі терен тешуть“	*6 _n ^я
„Ой з дороги, вороги“	*53 _n
„Та спасибі, моя ненько“	

¹ Добрянська Л., Луканюк Б. Спроба типології весільних ладканок і пісень Західного Полісся та Західної Волині // Четверта конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель. – Львів, 1993. – С.45-51.

„Дружко коровай крає”	6 ^а
„Ой у полі сосна”	66 ₂
„Добрий день вам, вам”	56;445

Більшість весільних пісень образно коментують сам обряд і виконуються переважно гуртами дружків, дружбів, свашок.

Народні музики (скрипка, сопілка, бубон) становлять са-мобутнє і неповторне забарвлення всієї пісенно-музичної частини весілля: виступають як у ролі супроводу, так і само-стійної інструментальної музики.

2.3. „Випікання весільного короваю” (інсценізація обряду)

Дійові особи:

господар з господинею, хресні батьки молодої,
їхні діти, коровайниці (7 учасниць) та сестри молодої.

Дія відбувається в суботу ввечері у святково прибраній хаті хресних батьків молодої, які очікують на коровайниць. Здалека чути пісню (приклад № 10):

1. *Ой горами та й долинами,
Ой стежками та й доріжками.*
2. *Ой стежками та й доріжками,
Ой там ішли коровайнички.*
3. *Ой там ішли коровайнички,
Ой там ішли молодесенькі.*
4. *Ой там ішли молодесенькі,
Та й фартушки все білесенькі.*
5. *Несли воду та й криничную,
Несли муку та й пшеничную.*
6. *Несли яйця від рябих курок,
Несли меду від ярих пчілок.*

Коровайниці вітаються:

– Добрий вечір у вашій хаті, чи ви раді нас привітати?

Господар:

– Раді, раді! Заходьте!

Коровайниці:

– Ви нас просили, ви нас кликали Марусі коровай пекти.

Господиня:

– Добрий вечір, коровайниці! Заходьте, сідайте!

Коровайниці:

– А ми до вас не з порожніми руками.

– Я несу борошно петльоване.

– А я яєць півкопи, свіжі, великі.

– Я принесла духмяного меду.

– А я вишневих гілочок принесла, щоб було чим коровай прибирати!

– Приймайте і мене з калиною червоною, зеленим барвінчком!

Господиня:

– Спасибі, мої господині дорогесенькі, спасибі.

Старша коровайниця:

– Що ж, господарю, принеси нам чистої води. Помиємо руки чистенько, щоб хліб святий вийшов гарненько.

Господар приносить відро з водою. Коровайниці миють руки, а відро з водою ставлять на стіл.

Старша коровайниця:

Благослови Боже, благослови Боже,

Благослови Пречистая Мати,

У цім домі господарському

Весільний коровай випікати, пісні заспівати,

Цей дім звеселяти!

Жінки беруться до роботи: розтоплюють піч, сіють муку через сито, розтоплюють масло, жовтки яєць розтирають з цукром. Готують розчин для тіста з молока, цукру, дріжджів. Згодом до розчину додають розтерті жовтки з цукром, вливають тепле молоко, розтоплене масло і додають муки. Вимішують тісто.

Коровайниці:

– А ну-мо, пошліть, господине, по сестер Марусиних, нехай підошву на коровай сестриці замісять.

Коровайниці співають пісню (приклад № 11):

1. *Ой учора ізвечора вісточка прийшла,
Що не мішана ой подошва.*
2. *Ой пошліте по сестру.
Нехай вона ой замість ой подошву.*
3. *Як не схоче сестринонька місити,
То підемо до сусідів ой просити.*

На сцені з'являються дві сестри Марусиних: *Надійка* та *Галя*. Вітаються:

– Добрий вечір, коровайниці! Чи вже все готове?

Коровайниці:

– Готове, готове! Беріться до роботи! Вимішуйте добре тісто, щоб коровай сестриці сховався високим.

Всі разом вимішують заміс. Коровайниці пробують тісто і накривають ночовки рушником. В теплом місці тісто рухається на очах. В цей час коровайниці роблять квіти, готують каструлю, яку обмазують зсередини жиром. Тісто розподіляють на дві частини – найменшу, подошву, викладають Марусині сестри.

Коровайниці:

– Давайте кинемо гроші, що молодята завше багаті були!
Потім зверху викладають основу, більшу частину короваю.
Співають пісню (приклад № 12):

1. *Ніхто того і не знає,
Що то наш коровай має.*
2. *Із семи нивок пшеницю,
Із семи криниць водицю.*
3. *Масла, сім кіп яєць.
То святий короваєць!*

Коровайниці:

– Гляньте-но, кумо, в піч, чи не гаряча вже?

– Піч саме враз, саджайте, коровайниці!

Старша коровайниця хрестить піч і саджає коровай, який також хрестить.

Коровайниці співають (приклад № 13):

*Світи місяцю з раю
До нашого короваю.
Світи ясененько,
Щоб вродив гарнесененько.*

Тепер коровайниці оточують господаря:

– Господарю, а йдіть-но сюди, слухайте!

Співають приспівку (приклад № 14):

- 1. Господару, не ворчи,
Меду, меду натопчи.
Не жалій медочку,
Бо видаєш дочку.*
- 2. Рости, коровайцю,
Вище печі рогу,
Бо в Марусі рід велик...,
Щоб було чим наділит...*

Коровайниці:

– Гляньте, коровайниці, тісто зосталося!

– В самий раз поробити шишки!

Жінки виготовляють шишки з вишневих гілок, які пізніше будуть прикрашати барвінком, квітами і паперовими стрічками.

– Подивіться-но, кумо, як там коровай?

– Коровай як сонце – повний, високий.

– Чи влупаємо?

– Доведеться щелепи розбирати!

Коровайниці співають пісню (приклад № 15):

1. Ой ковалику, та й соколику, зроби нам сокироньку.

Не великую, не маленькую, таку середню.

2. Будем піч розбивати, курувай достават...

– Виймайте обережненько.

Стіл застеляють чистою скатертиною. Під коровай – вишитий рушник.

Поки коровай охолоне, коровайниці знову просять у господаря:

— Господарю! На коровай подивися і не скупися! Ой і гарний же! Вартий горілки!

Господиня з господарем збирають на стіл. Коровайниці співають (приклад № 16):

1. Пекли ми коровай,
Спекли ми коровай,
Як терен широкий.
2. Як терен широкий, 2
Як місяць високий.
3. Як сонечко ясний, 2
Такий наш коровай красний.

Всі сідають за стіл: частуються, жартують.

Коровайниці:

— А коровай то вже, мабуть і схолонув.

Коровайниці прикрашають коровай шишками з квітами і паперовими стрічками, а в центрі красується гілка калини. Коровайниці співають приспівку (приклад № 17):

1. Короваю із раю, 2
Я тебе прибираю
Червоною калиною,
Зеленою барвінчиною. 2
2. Короваю із раю, 2
Я тебе прибираю
В червонії квіти,
Щоб любились діти. 2

Господиня:

— Дякую вам, господині мої дорогенькі! Приходьте взавтра вранці коровай везти до моєї похресниці!

Старша коровайниця бере в руки коровай. Всі коровайниці повертаються до глядачів і співають (приклад № 18):

1. Світи, місяцю, з раю
Нашому короваю,

*Щоб було виднесенько
Нам нести далесенько.
2. На добридень, свату,
Та й у вашу хату.
Привезли ми коровай
Від хресної мати.
Привезли ми коровай
Від хресного тата.*

Коровайниці:

— Хай Бог благословить вашу родину! На щастя, на довгі літа!

(Завіса).

ПІСЕННІ ТВОРИ

1. Добрий вечір, добрий (коляда)

$\text{♩} = 96$

1. Доб - рий ве - чір, доб - рий, доб - рий ве - чір, доб - рий.

Дай Вам, Бо - же, щед - рий, дай Вам, Бо - же, щед - рий.

1. Добрий вечір, добрий. 2
Дай Вам, Боже, щедрий. 2
2. Даруй, Боже, жито 2
На новеє літо. 2
3. Жито ще й пшеницю, 2
Вівса копашницю. 2
4. Зародь, Боже, гречку 2
Від коріння – до вершечку. 2
5. Зародь, Боже, пчоли 2
З весни – до Миколи. 2
6. Збережи худобу, 2
Відверни хворобу. 2
7. Дайте, не шкодуйте. 2
Весело празнуйте. 2

2. Ой радуйся, господиню (коляда)

$\text{♩} = 100$

1. Ой ра - дуйся, гос-по - ди - ню, слу - хай доб-ро-т
но-ви-ни: що Син Божийна родився, од Ма-рі - ї воплотився
в яс - лі - ї, в яс - лі - ї на сі - ні.

1. Ой радуся, господиню,
Слухай доброї новини:
Що Син Божий народився,
Од Марії воплотився
В яслі, в яслі на сіні. 2
2. Ой радуйся, веселися,
До схід сонця помолися,
До Дитятки в чистім полі,
Щоб зіслало добру долю
І щастя, і щастя родині. 2
3. Просим тебе, 'тятко Боже.
Воно тобі допоможе:
Перенести всякі труди,
Вивести дітей у люди,
На щастя, на щастя, на славу. 2
4. Будуть сини, як соколи,
Не зазнають зла вони ніколи.
А ті дочки, як зірочки –
Золоті на них віночки,
Дай, Боже, дай Боже, дождять. 2

3. Свята Варвара (коляда)

$\text{♩} = 84$

1. Свята - я Вар-ва - ра церк-ву збу-ду-ва - ла.

Ра - дуй - ся! Ра - дуй - ся, не - бо,

зем - ля, ве-се-ли - ся - Хрис-тос на-ро-див-ся!

1. Свята Варвара церкву збудувала. Радуйся!
Радуйся, небо, земля, веселися – Христос народився!
2. Збудувала церкву аж на три віконця. Радуйся!
Радуйся, небо, земля, веселися – Христос народився!*
3. А в перше віконце світить ясне сонце,
4. А в друге віконце світить ясний місяць,
5. А в третє віконце світять ясні зорі,
6. А ми вам співаєм – Христа прославляєм.

* Приспів повторюється в кожній строфі.

4. Чи чули, браття (коляда)

$\text{♩} = 180$

1. Чи чу - ли, брат - тя, про див - ну но - ви - ну:

1. 2.

І - род зав - зяв - ся на Бо - жу Ди - ти - ну. // ти - н...

1. Чи чули, браття, про дивну новину:
Ірод завзявся на Божу Дитин(у). 2
2. Своїх вояків у світ розсилає,
Христа згубити він їх заставляє(є). 2
3. Як Божа Мати про те усе взнала –
На Україну з Христом утікал(а). 2
4. Ой ішла вона, буйний вітер віяв,
Ой там господар пшениченьку сі(яв). 2
5. – Ой господарє, не дай нам пропасти,
Дай одникнути од вражій пропас(ті). 2
6. – Ой ідіте ви полями, лугами,
Я не зраджу вас, хай Бог буде з вам(и). 2
7. Ще Мати Божа на нивку ступала,
А вже пшениця зійшла й загулял(а). 2
8. Лиш Мати Божа за нивку ступала,
А вже пшениця під серп дозрівал(а). 2
9. – Ой чудо, чудо, – господар цей каже.
А оглянувся – іде військо враж(е). 2
10. – Ой господарє, не смій прикривати,
Чи сюдою йшла з Дитиною Мат(и)? 2
11. – Ой ішла, ішла, буйний вітер віяв,
Тоді я свою пшениченьку сі(яв). 2
12. – Вертаймось, браття, вертаймося, брати,
Бо втікла від нас з Дитиною Мат(и). 2
13. Тоді сказала Матері Дитина:
"Буде щаслива уся Україн(а)". 2

5. А вже весна (веснянка)

$\text{♩} = 88$

1. А вже вес-на, а вже крас-на, із стріх во-да кап-ле,
із стріх во - да кап-ле, із стріх во - да кап - ле.

1. А вже весна, а вже красна,
із стріх вода капле. 3
2. Молодому козакові
мандрівочка пахне. 3
3. Помандрував козаченько
у чистеє поле. 3
4. За ним іде молода дівчина:
– Вернися, соколе! 3
5. – Не вернуса, забаруса,
гордуєш ти мною. 3
6. – А вже твоє гордування –
все перед тобою. 3
7. А вже весна, а вже красна,
із стріх вода капле. 3

6. „Ку-ку, ку-ку” (веснянка)

♩ = 60

1. "Ку-ку, ку-ку" чу-ти в ліс-ку. Хо-дім, спі-вай-мо,

ра-до ві-тай - мо ча - рів-ну - ю ми - лу вес-ну.

1. "Ку-ку, ку-ку" чути в ліску.
Ходім, співаймо, радо вітаймо
Чарівную милу весну. | 2
2. "Ку-ку, ку-ку", пташко мала.
Ти нам співала, правду сказала:
Щезла, щезла, щезла зима. | 2

7. Ой на городі купайлиця (купальська)

1. Ой на го - ро - ді ку - пай - ли - ця,
ой там зо - зу - ля ку - па - єть - ся.

1. Ой на городі купайлиця,
Ой там зозуля купається.
2. Вийшла на берег сушитися,
Прийшли дівчата журитися.
3. Ой ще подарків не напала,
А вже Івана сподобала.
4. – Ой ти, Іванку, добра душа,
Купи Наталі капелюша.
5. Щоб їй личенько не горіло,
Тобі серденько не боліло.

8. Ой щербинь, щербинь (купальська)

$\text{♩} = 120$

1. Ой щербинь, щербинь біля до-ро - ги,
2-3.

в на-шо-го Во - ло - дя кри - ви - ї но - г...

4. Вийш - ла На - дю - ня, о - бо - ро - ни - ла:
- Со - ба - ки, в со - ло - му і - ді - те спа - ти.

А ти, Во - ло - дю, хо - ди до ха - т...

1. Ой щербинь, щербинь біля дороги,
В нашого Володя криві ног...
2. Дайте полінце підпиратися,
До своєї Надюні довідатися...
3. А у Надюні – лихі собаки,
Нікому вийти, оборонят...
4. Вийшла Надюня, оборонила:
– Собаки, в соломі ідіте спати.
А ти, Володю, ходи до хат...

9. Ой дожали пшениченьку (жнивна)

$\text{♩} = 64$

1. Ой до - жа - ли пше - ни - чень - ку,

до - жа - ли, до - жа - - ли.

1. Ой дожали пшениченьку, дожали, дожали.
2. – Ой відчини, господару, ворота, ворота,
3. Бо несемо віночок з золота, з золота.
4. – Зарубай же, господине, качура, качура,
5. Ой щоб була для нас добра вичеря, вичеря.
6. Зарубай нам, господине, гіндика, гіндика,
7. Ой щоб була по вичері музика, музика.

10. Ой горами та й долинами (весільна)

$\text{♩} = 72$ Гурт

1. Ой го - ра - ми та й до - ли - на - ми /гі/,
ой стеж - ка - ми та й до - рі - /гі/ж - ка - ми.

The musical score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 6/8 time signature. Above the staff, the tempo is marked as quarter note = 72, and the word 'Гурт' (Chorus) is written. The melody consists of eighth and quarter notes. The second staff continues the melody with similar note values. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes.

1. Ой горами та й долинами,
Ой стежками та й доріжками.
2. Ой стежками та й доріжками,
Ой там ішли коровайнички.
3. Ой там ішли коровайнички,
Ой там ішли молодесенькі.
4. Ой там ішли молодесенькі
Та й фартушки все й білесенькі.
5. Несли воду та й криничную,
Несли муку та пшеничную.
6. Несли яйця від рябих курок,
Несли меду від ярих пчілок.

11. Ой учора ізвечора (весільна)

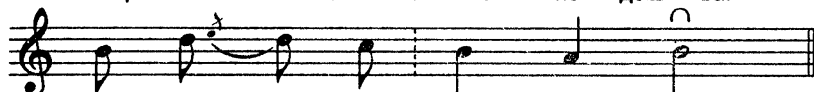
$\text{♩} = 120$

1. Ой у - чо - ра із - ве - чо / го / ра віс - точ - ка прий - шла,
Гурт

що не мі - ша - на ой по - дош - ва.

2. Ой пош - лі - те по сест - ру,

не - хай во - на ой за - мі - гі / сить ой по - дош - ву.

3. Як не схо - че сест - ри - но / го / нь - ка мі - гі / - си - / гі / - ти - / гі /,

то пі - де - мо до су - сі / гі / - дів ой про - си - ти.

1. Ой учора ізвечо/го/ра вісточка прийшла,
Що не мішана й подошва.
2. Ой пошліте по сестру,
Нехай вона ой замі/гі/сить ой подошву.
3. Як не схоче сестрино/го/нька мі/гі/си/гі/ти/гі/
То підемо до сусі/гі/дів ой просити.

12. Ніхто того і не знає (весільна)

$\text{♩} = 88$ Гурт

1. Ніх - то то - го і не зна - /га/ - є,
що то наш ко - ро - вай ма - - - є:

2. Із се - ми ни - вок пше - ни - /ги/ - цю,
із се - ми кри - ниць во - ди - - - цю,

3. Мас - ла, сім кіп я - єць -
то свя - тий ко - ро - го - ва - єць.

$\text{♩} = 56$

1. Ніхто того і не зна/га/є,
Що то наш коровай має:
2. Із семи нивок пшени/ги/цю,
Із семи криниць водицю,
3. Масла, сім кіп яєць –
То святий коро/го/ваєць!

13. Світи, місяцю, з раю (весільна)

$\text{♩} = 160$ Гурт

Сві - ти, мі - ся - цю, з ра - /га/ - ю

до на - шо - го ко - ро - ва - /га/ - ю,

сві - ти яс - не - сень - ко - /го/,

щоб вро - див гар - не - сень - ко.

Світи, місяцю, з ра/га/ю
До нашого корова/га/ю.
Світи ясененько/го/,
Щоб вродив гарненько.

14. Господару, не ворчи (весільна)

$\text{♩} = 160$

1. Гос - по - да - ру, не вор - чи,
ме - ду, ме - ду на - топ - чи.
Не жа - лій ме - доч - - - ку,
бо ви - да - єш доч - - - ку.

а)

1. Господару, не ворчи,
Меду, меду натопчи.
Не жалій медочку,
Бо видаєш дочку.

2. Рости, коровайцю,
Вище печі рогу,
Бо в Марусі рід велик(ий),
Щоб було чим наділит(и).

б)

Дружко коровай крає,
Золотий ніжик має,
Срібну колодочку,
Обділяє родиночку.

15. Ой ковалику та й соколику (весільна)

$\text{♪} = 200$ Гурт

1. Ой ко - ва - ли - ку та й со - ко - ли - ку,
зро - би нам со - ки - ронь - ку
не - ве - ли - ку - ю /гу/, не ма - лень - ку - ю - /гу/,
та - ку - ю се - ред - ню.

2. Бу - дем піч роз - би - ва - ти,
ку - ру - вай дос - та - ва...

1. Ой ковалику та й соколику, зроби нам сокироньку
Не великую/гу/, не маленькую/гу/, такую середню.
2. Будем піч розбивати,
Курувай достава...

16. Пекли ми коровай (весільна)

$\text{♩} = 56$ Гурт

The musical score is written on three staves. The first staff is in 8/8 time, the second in 6/8, and the third in 8/8. The melody is simple, using a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes.

1. Пек - ли ми ко - ро - вай,
спек - ли ми - /ги/ ко - ро - /го/ - вай,
як те - рен ши - ро - кий.

1. Пекли ми коровай,
Спекли ми/ги/ коро/го/вай,
Як терен широкий.
2. Як терен широкий, 2
Як місяць високий.
3. Як сонечко ясний, 2
Такий наш коровай красний.

17. Короваю із раю

♩ = 96

1. Коро-ва-ю із ра-ю-гу/, ко-ро-ва-ю із ра-ю-гу/,

я те-бе/ге/ при-би-ра/га/-ю чер-во-но-ю ка-ли-но-ю,

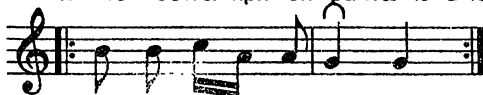
зе-ле-но/го/-ю 'бар він-чи-но-ю - /гу/. //ю.

2. Коро-ва-ю із ра-ю-гу/, ко-ро-ва-ю із ра-ю-гу/,

я те-бе/ге/ при-би-ра/га/-ю в чер-во-ні-ї кві-ти,

щоб лю-би-ги/лись ді-ти.

1. Короваю із раю/гу/, 2
Я тебе/ге/ прибира/га/ю
Червоною калиною,
Зелено/го/ю барвінчиною/гу/. 2

2. Короваю із раю/гу/, 2
Я тебе/ге/ прибира/га/ю
В червонії квіти,
Щоб люби/ги/лися діти. 2

Наш дружко на гулиці
Зачіпає молодичі.
— Як не дасиш куруваю,
Скажу жінці, що я знаю. 2

18. Світи, місяцю, з раю (весільна)

$\text{♩} = 120$

1. Сві - ти, мі - ся - цю, з ра - /га/ - ю
на - шо - му ко - ро - ва - /га/ - ю,
щоб бу - ло вид - не - сень - ко
нам нес - ти да - ле - сень - ко.

1. Світи, місяцю, з ра/га/ю
Нашому корова/га/ю,
Щоб було виднесенько
Нам нести далесенько.
2. Надобридень, свату,
Та й у вашу хату.
Привезли ми коровай
Від хресної мати,
Привезли ми коровай
Від хресного тата.

**19. Добрий день вам, вам
(весільна)**

 = 150

1. - Добрий день вам, вам. Ой чи раді нам, нам?
Ой чи раді, чи не раді? Добрий день вам, вам.
2. - Добрий день вам, вам. Ой ми раді вам, вам.
Ой ми раді, ой ми раді. Ой ми раді вам, вам.

20. Марино, марино (звичайна)

tempo rubato

1. – Ма - ри - но, Ма - ри - но, чо - го сум - на блу³ - диш?

tempo giusto

Май - будь ти, Ма - ри - но, й си - на мо - го лю...

1. – Марино, Марино, чого сумна блудиш?
Майбуть ти, Марино, й сина мого лю... 2
2. – Якби-м не любила, то би-м не ходила,
Я й за твоїм сином дунай-річку пли... 2
3. Плила дунай-ріку й не замочилася,
Я й на твого сина й не надивила... 2
4. Василь сіно косить, Марина приходить.
Марина й приходить, дитину принос... 2
5. – Ой візьми ж, Василю, ой візьми дитину,
Не візьмеш дитину, то й під косу кин... 2
6. – Не кидай, Марино, боронь тебе, Боже,
Колиши й дитину й Бог тобі помо... 2

21. Смутний вечір (звичайна)

$\text{♩} = 80$

1. Смут - ний ве - чір, смут - ний ра - нок,
смут - ний ве - чір, смут - ний ра - нок.
Десь по - ї - - - хав мій ко - ха - ний.

1. Смутний вечір, смутний ранок. 2
Десь поїхав мій коханий.
2. Десь поїхав та й немає, 2
Всю країну об'їжджає.
3. Як об'їхав всю країну, 2
Пустив коня на долину...
4. Пустив коня на долину, 2
Сам ліг спати на годин...
5. Спить годину, спить другу, 2
А третю щасливу...
6. Десь взялася дівчинонька 2
Та й вирвала травичень...
7. Та й вирвала травиченьку, 2
Та й вдарила по личень...
8. – Вставай, козак, годі спати, 2
Бо йдуть турки коня брат...
9. – Коня візьмуть, то й кінь буде, 2
Мене заб'ють, то й не буд...

22. Звідки їдеш, чоловіченьку (звичайна, жартівлива)

$\text{♩} = 72$

1. - Звід - ки ї - деш, чо - ло - ві -
Що ж ти не - сеш, чо - ло - ві -

чень - ку? - Із корч - ми.
чень - ку? - Куль со - ло - ми.

$\text{♩} = 168$

Ой щось ті ку-лі - че-ре-вич - ки ку-мі.
- Ой кум - чи-ку-чи-ку, ти го-луб - чи-ку-чи-ку.

Ку-ма сі-ла, роз-вер-ті-ла та й на ку-ма по-гля-ді-ла:
Чи-ку-чи-ку, чи - ку - чи-ку, чи - ку-чи-ку, чи - ку - чи-ку,

ти по-ча - ще хо-ди та й ні-ко-му не ка - жи.

$\text{♩} = 72$

2. Зі - брав бать - ко ком - па - ні - ю
3.

1. – Звідки їдеш, чоловіченьку? – Із корчми.
Що ж ти несеш, чоловіченьку? – Куль соломи.
Ой щось ті кулі – черевички кумі.
Кума сіла, розвертіла та й на кума погляділа:
– Ой кумчику-чику, ти голубчику-чику.
Чіку-чику, чіку-чику, чіку-чику, чіку-чику,
Ти почаще ходи та й нікому не кажи.

2. Зібрав батько компанію
Невеличку, але чесну. Гей!
Карпа, Гліба і Дем'яна, Павла, Гриця і Івана,
Яцька, Стецька і Гаврила, і Кирила, і Данила,
Петра, Дмитра і Архипа, Хому, Левка і Тараса,
Гарасима, Опанаса, Максима, Омелька ще й Терешка.
А Купир'ян каже: "Якось то да буде. Да буде!"
3. Біжить Гапка ще й Тетяна,
Страшить батька Купир'яна. Гей!
Біжить Гапка ще й Данилко:
– Тікай, тату, куде видко!
Ось мамуся йде – всім буде!
Іден каже: "Іскриймося!". Другий каже: "Признаймося!"
Іден каже: "Сиди тихо!". Другий каже: "Буде лихо!"
І Купир'ян каже: "Якось воно буде. Да буде!"

23. Прийшов кум до куми (звичайна, жартівлива)

1. Прийшов кум до куми – кума просо поле.
– Добре, кумцю, що прийшов – мій поїхав в поле. 2
2. Добре, кумцю, що прийшов, то й прошу до хати.
Є півлітра на столі – будем вичерати. 2
3. Є півлітра на столі – будем вичерати,
По вичері, кумцю-любцю, лежимо спати. 2
4. По вичері, кумцю-любцю, лежимо спати.
А як прийде мій милий де ж тебе сховати? 2
5. Ой сховаю тебе, кумцю, у велику грубу,
Щоби діти не знали і батькові не сказали. 2
6. Тільки батько на поріг – діти кричать: – Тату!
В нашій хаті щось сидить таке волохате. 2
7. В нашій хаті щось сидить з руками, з ногами,
Воно ходить кожен вечір до нашої мами. 2
8. Воно ходить кожен вечір ще й приносить сало,
Щоб ви, тато, із мамою та й більше не спали. 2
9. Запалимо, тату, грубку грубими дровами,
Щоб той дядько спікся з рижими вусами. 2
10. Щоб той дядько спікся з рижими вусами,
Щоб він більше не ходив до нашої мами. 2

24. Мала мати єдинака (напливова, повстанська)

$\text{♩} = 60$

1. Ма - ла ма - ти є - ди - на - ка,
кот - ро - го лю - би - ла.
Че - рез тих ка - тів чер - во - них
до - ма не вже - ни - ла.

1. Мала мати єдинака, котрого любила.
Через тих катів червоних дома не вжила. 2
2. Мала мати єдинака – на козака вдавця.
Через тих катів червоних дома не остався. 2
3. Ой у селі Куликові сталася новина:
Там убили комуністи найкращого сина. 2
4. Він боровсь за Україну, хтів її здобути,
Щоб тим нашим братам, сестрам в кайданах не бути. 2
5. До могили не пустили не сестри й не брата,
Тільки собі запросили червоного ката. 2

25. То не ліс зашумів (напливова, повстанська)

$\text{♩} = 92$

1. То не ліс за - шу - мів, то не грім за - гри-мів, а сто -

літ - ні ду - би за - трі - ща - ли. То ли -

хі во - ро - ги на наш край до - ро - гий мов го -

лод - ні вов-ки за - ві - та - ли. То ли -

// та - ли.

1. То не ліс зашумів, то не грім заgrimів,
а столітні дуби затріщали.

То лихі вороги на наш край дорогий
мов голодні вовки завітали.

2

2. Де ж ті вірні сини, що боролись вони,
що боролись за свою державу.

То й настав такий час, що умре кожен з нас
не на ліжку, а в бою загине.

2

3. Ти, катюго, держись, утікай, бережись,
бо й господар додому вертає.

А ти, темная ніч, пропади чимскоріш,
на Україні хай сонце засяє.

2

26. Мати доню колисала (напливова, колискова)

$\text{♩} = 50$

1. Ма - ти до - ню ко - ли - са - ла,

ко - ли - са - ю - чи, спі - ва - ла:

- Ко - ли - шу, те - бе, спі - ва - ю:

Спи, ди - ти - но, ба - ю - ба - ю.

1. Мати доню колисала,
Колисаючи, співала:
– Колишу, тебе, співаю: | 2
Спи, дитино, баю-баю.
2. Ніч надходить – треба спати.
Коло тебе – рідня мати.
Колішу тебе, співаю: | 2
Спи, дитино, баю-баю.
3. Я ж тебе нагодувала
І вповила, і приспала.
Колішу тебе, співаю: | 2
Спи, дитино, баю-баю.

27. На ниві ми сиділи (напливова)

$\text{♩} = 48$

1. На ниві ми сиділи, сиділи

діли говорили: Ніх -

то нас не розлучить о -

1. кро - ме мо - ги - ли". Ніх -

2. // кро - ме мо - ги - ли.

1. На ниві ми сиділи, сиділи говорили:
"Ніхто нас не розлучить окреме могили". 2
2. Тепер ми розійшлися, могили ще й нема.
Милий знайшов другу, а я гуляю сама. 2
3. Гуляю я, гуляю, за милим не журюсь,
Згадаю про кохання – сльозами обіллюсь. 2
4. Ніхто так не заспіває, як то й бувало він,
Як в саду соловейко або вечірній дзвін. 2

28. Не сумуй ти дівчино (напливова)

$\text{♩} = 120$

1. Не су - муй ти, дів - чи - но, за мно - ю, не су -

муй, що в виш - не - вим са - ду, но су -

муй, що те - бе я по - ки - нув, і вже

більш я до те - бе не прий - ду. Но су - // ду.

<p>1. Не сумуй ти, дівчино, за мною,
Не сумуй, що в вишневим саду,
Но сумуй, що тебе я покинув,
І вже більше я до тебе не прийду.</p>	2
<p>2. Не прийду я до тебе, дівчино,
Як колись то я часто ходив.
Я хотів тебе взяти за дружину,
Но прокляти сусіди не дали.</p>	2
<p>3. Як погляну на тую дівчину –
Усміхнеться до мене вона,
Що сидить між другими найхоріша,
Де була колись мила моя.</p>	2
<p>4. Як найкраща – нащо ж ти покинув?
Ти казав: "Собі кращу знайду!"
– Я не кращу шукав, а багатшу,
Щоб побільше приданого взять.</p>	2

5. – А ти думав, мій милий, любимий,
Що з багачкою вік панувать?
Заставляв ти мене самотню
У вишневим саду щебетать. | 2
6. Щебетала я, пташка, весною
Самотня в вишневим саду,
А ти прийшов, подав голосочок:
"Не співай, бо вже більш я не прийду". | 2
7. Не прошу, щоб ходив ти до мене,
Не прошу, щоб любив ти мене.
Не прошу, щоб з очей моїх сходив,
Щоб не бачила більш я тебе. | 2

29. Ой Боже, як надворі видно (напливова)

$\text{♩} = 56$

1. Ой Бо - же, як на - дво - рі вид - но, по -
ра то - му сон - цю зій - ти. Як
тяж - ко не - лю - ба лю - би - ти, то
лег - ше від - ра - зу вмер - ти. Як // ти.

1. Ой Боже, як надворі видно,
пора тому сонцю зійти.
Як тяжко нелюба любити, | 2
то легше відразу вмерти.
2. Немилі мені його речі,
немилі мені ті слова.
Сиджу я, а серце все каже: | 2
"Пора вже додому, пора".
3. Сиджу я, а серце все каже:
"Пора вже додому, пора",
А може, я з кимсь покохалась – | 2
з тобою кохання нема.
4. Хіба ти не чув через люди,
що маю з другим шлюб я брать.
Тра' було підійти та й сказати: | 2
"Попрошу, дівчино, заждать".
5. Нащо ти мені присягала,
нащо дозволяла любить.
Хіба ти ще цього не знала, | 2
що любов так тяжко забуть".

30. Ой у лісі два дубочки (напливова)

$\text{♩} = 92$

1. Ой у лі - сі два ду - боч - ки, Ля - на.

Ой у лі - сі два ду - боч - ки,

на них рос - те три лис - точ - ки, Ля - на.

1. Ой у лісі два дубочки, Ляна*.
Ой у лісі два дубочки,
На них росте три листочки, Ляна. | 2
2. Первий вирву та й заграю, Ляна,
Первий вирву та й заграю,
Щастя-долі я не маю, Ляна. | 2
3. Другий вирву та й заплачу, Ляна,
Другий вирву та й заплачу –
На чужині літа трачу, Ляна. | 2
4. А чужина – не родина, Ляна,
А чужина – не родина,
Серце плаче, як дитина, Ляна. | 2
5. Воно плаче, знає чого, Ляна,
Воно плаче, знає чого –
Нема правди не від кого, Ляна. | 2
6. Правда пішла долинами, Ляна,
Правда пішла долинами,
А неправда – поміж нами, Ляна. | 2
7. Правда пішла у болото, Ляна,
Правда пішла у болото,
А неправда – у золото, Ляна. | 2
8. А за правду б'ють, карають, Ляна,
А за правду б'ють, карають,
За неправду вихваляють, Ляна. | 2

* Ляна – від Уляна.

Список використаної літератури

1. Алексеев З.Е. Раннефольклорное интонирование. Звуковысотный аспект. – М.: Сов.композитор, 1986. – 238 с.
2. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя / Сост.: Е.С.Полякова, З.Ф.Печерская, С.М.Сапаров. – К.: Освіта, 1991. – 111 с.
3. Аничков Е. Фольклор // Энциклопедический словарь. – СПб: Изд. Ф.А.Брокгауз, И.А.Ефрон, 1902. – Т. XXXVI. – 478 с.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Ред., вст. ст. Е.М.Орловой. – Изд. 2-е. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
5. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процес / Ред., вст. ст. и коммент. Е.М.Орловой. – Кн. 1, Кн. 2. – Л.: Музыка, 1971. – 376 с.
6. Балади. Кохання та дошлюбні взаємини / Вст. ст. О.І.Дея. – К.: Наукова думка, 1987. – 472 с.
7. Балади. Родинно-побутові стосунки / Вст. ст. О.І.Дея. – К.: Наукова думка, 1988. – 524 с.
8. Баренбойм Л.А. За полвека: статьи, очерки, материалы. – Л.: Сов. Композитор, 1989. – 368 с.
9. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. – К.: Либідь, 1998. – 408 с.
10. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения: В 2-х т. / Под ред. А.В.Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – Т.1. – 304 с.
11. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. – Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та, 1983. – 122 с.
12. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избр. психологические труды. – М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: НПО „МОДЭК“, 1995. – 352 с.
13. Бондар Л. Навчання заради творчості: активна особистість формується тут // Директор школи. – 2003. – №4. – С.23-26.
14. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні: історико-етнографічне дослідження. – К.: Наукова думка, 1988. – 189 с.
15. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. – К.: Довіра, 1993. – 414 с.

16. Верховинець В.М. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. – Вид. 4-е. – К.: Музична Україна, 1979. – 339 с.
17. Весілля: У 2-х кн. / Упор, текстів М.М.Шубравська. Нотний матеріал упор. О.А.Правдюк. Передм. О.А.Правдюка. – К.: Наукова думка, 1970. – Кн.1. – 455 с.; Кн.2. – 476 с.
18. Веснянки / Упор., вст. ст. Є.Єфремова. – К.: Музична Україна, 1988. – 246 с.
19. Ветлугіна Н.О. музичний розвиток дитини. – К.: Музична Україна, 1978. – 254 с.
20. Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Искусство, 1968. – 576 с.
21. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 тт. / Гл. ред. А.В.Запорожець. – Т.4. Детская психология / Под ред. Д.Б.Елькониной. – М.: Педагогіка, 1984. – 432 с.
22. Вівчарик М.М., Панченко П.П., Чмихова В.І. Українська нація: шлях до самовизначення: Монографія. – К.: Вища школа, 2001. – 287 с.
23. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Мистецтво, 1995. – 335 с.
24. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2-х т. – К.: Оберіг, 1991. – Т.І. – 450 с.; Т.2. – 445 с.
25. Гнатюк В.М. Гаївки // Гнатюк В.М. Вибранні статті про народну творчість. – К.: Наукова думка, 1966. – С.138-151.
26. Гнатюк В.М. Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності // Гнатюк В.М. Вибранні статті про народну творчість. – К.: Наукова думка, 1966. – С.78-96.
27. Гоголь М.В. Твори: В 3-х т. – К.: Держлітвидав, 1952. – Т. 3. – Про малоросійські пісні. – С.393-576.
28. Головацький Я.Ф. Виклади давньослов'янських легенд або міфологія, укладена Я.Ф.Головацьким. – К.: Довіра, 1991. – 96 с.
29. Горобець О.Д. Розвиток творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. – 2004. – №10. – С.14-18.
30. Гошовський В.Л. Українські пісні Закарпаття / Пер. з рос. Р.Мисько-Пасічник, В.Пасічник. – Львів: Наукова бібліотека ім. С.Стефаника НАН України, 2003. – 448 с.
31. Грица С.И. Мелос української народної епіки. – К.: Наукова думка, 1979. – 246 с.
32. Грица С.И. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикознавчі розвідки. – Київ – Тернопіль: Астон, 2002. – 236 с.

33. Грица С.И. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. – Тернопіль: Астон, 2000. – 228 с.
34. Грушевський М.С. Історія української літератури: У 6 тт., 9 кн. – К.: Либідь, 1993. – Т.І. – 392 с.
35. Грушевський М.С. Про українську мову і українську школу. – К.: Веселка, 1991. – 46 с.
36. Гумінська О.О., Пелячик І.Ф. Практична спрямованість професійної діяльності майбутнього учителя музики: методичний посібник для студентів педінститутів. – Рівне: РДГП, 1999. – 102 с.
37. Дей О.І. Народно-пісенні жанри. – К.: Музична Україна, 1983. – 112 с.
38. Дей О.І. Поетика української народної пісні. – К.: Наукова думка, 1978. – 250 с.
39. Дей О.І. Українські колядки і щедрівки в дослідженнях слов'янських вчених // Дей О.І. Сторінки з історії української фольклористики. – К.: Наукова думка, 1975. – С.220-234.
40. Дей О.І. Українська народна балада. – К.: Наукова думка, 1986. – 263 с.
41. Дейч О. Фольклор у виховній культурі поведінки молодших школярів // Початкова школа. – 2000. – №2.
42. Денисюк Л. Творчого учня може виховати тільки творчий учитель // Директор школи. – 2003. – №46. – С.7-10.
43. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Спецвипуск „Освіта”. – 1993. – грудень. – 16 с.
44. Дзига. Українські дитячі й молодечі народні ігри та розваги: Навчально-методичне видання / Уклад.: В.І.Семеренський, П.Г.Черемський. – Харків: Друк, 1999. – 528 с.
45. Дитяча розвага. Українські народні пісні, забави та ігри / Уклад. С.Титаренко. – К.: Музична Україна, 1993. – 99 с.
46. Дитячий фольклор / Упоряд., вст.ст. та прим. Г.В.Довженок. – К.: Дніпро, 1986. – 304 с.
47. Добрянська Л. Волинсько-рівненські матеріали у фондах ПНДЛМЕ // Етнокультурна спадщина Полісся. Вип. V. – Рівне: Перспектива, 2004. – С.125-152.
48. Довженок Г.В., Луганська К.М. Українські народні колискові пісні та забавлянки // Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки. – К.: Наукова думка, 1984. – С.11-44.

49. Драгоманов М.П. Исторические песни малорусского народа с объяснениями В.Антоновича и М.Драгоманова // Драгоманов М.П. Вибране. – К.: Либідь, 1991. – С.46-59.
50. Закон України Про освіту. – К.: Генеза, 1996. – 37 с.
51. Закон України Про позашкільну освіту із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 7 грудня 2000 року №2120-111, від 20 грудня 2001 року №2905-111. – К.: Генеза, 2002. – 16 с.
52. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості / Вст. ст., упор, та прим. Н.С.Шумади. – К.: Веселка, 1989. – 606 с.
53. Здоровега Н.Г. Нариси народної весільної обрядовості в Україні. – К.: Наукова думка, 1974. – 159 с.
54. Золотослов: Поетичний космос Давньої Русі / Упор., передм. та пер. М.Москаленка. – К.: Наукова думка, 1988. – 292 с.
55. Іваницький А.І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1997. – 392 с.
56. Іваницький А.І. Українська народна музична творчість: Посібник. – К.: Музична Україна, 1990. – 336 с.
57. Ігри та пісні: Весняно-літня поезія трудового року / Упор. О.І.Дей, А.І.Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1963. – 671 с.
58. Історичні пісні / Вст. ст. І.Березовського. – К.: Рад. письменник, 1970. – 286 с.
59. Календарні пісні Великої Волині. – Рівне: РДІК, 1997. – 144 с.
60. Квітка К.В. Вибрані статті: У 2 ч. / Упор., передм. та комент. А.І.Іваницького. – К.: Музична Україна, 1985. – Ч.І. – 138 с.
61. Квитка К.В. Избранные труды: В 2-х т. / Сост. и комент. В.Л.Гошовского. – М.: Сов. композитор, 1971. – Т.1. – 384 с.
62. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 2 кн., 4 тт. – К.: АТ „Обереги”, 1994. – Кн. 1. – 400 с; Кн. 2. – 528 с.
63. Кодекс професійної етики етнографа, прийнятий міжнародним науковим братством українських антропологів, етнологів і демографів 1992 р. // Наукові студії РДІК. – Рівне, 1997. – С.153-155.
64. Колесса Ф.М. Музикознавчі праці / Підг. до друку С. Й.Грица. – К.: Наукова думка, 1970. – 592 с.
65. Колесса Ф.М. Фольклористичні праці. – К.: Наукова думка, 1970. – 415 с.

66. Колесса Ф.М. Шкільний співаник: 3 педагогічної спадщини композитора. – К.: Музична думка, 1991. – 224 с.
67. Колискові пісні / Упор., вст. ст. Г.С. Сухобрус та Й.Ю.Федаса. – К.: Музична Україна, 1973. – 207 с.
68. Коломийки в записах І.Я.Франка / Передм. О.І.Дея. – К.: Наукова думка, 1970. – 133 с.
69. Коломийки / Передм. Н.С.Шумади. – К.: Наукова думка, 1969. – 603 с.
70. Колядки і щедрівки / Упор., вст. ст., прим. М.С.Глушка. – К.: Музична Україна, 1991. – 238 с.
71. Комова С. Социально-педагогический проект „Творческие дети” // Народное образование. – 2003. – №3 – С.108-117.
72. Костомаров М.І. Слов'янська міфологія. Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – К.: Либідь, 1994. – 283 с.
73. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
74. Краткий психологический словарь /Сост. Л.А.Карпенко; под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.
75. Крижанівська Т.І. Методика комплексного розвитку художньої культури молодших школярів на уроках музики: Науково-методичний посібник. – Рівне.: РДГУ, 2001. – 106 с.
76. Крусь О.П. Музично-стильові риси пісень Волинського Полісся // Поліссезнавство: Наукові фольклорно-етнологічні та мистецтвознавчі студії. –Рівне: Волинські обереги, 2001. – С.85-95.
77. Круть Ю.З. Хліборобська обрядова поезія слов'ян. – К.: Наукова думка, 1971. – 271 с.
78. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання – Прес, 2001. – 591 с.
79. Леонтьев А.М. Избранные психологические произведения: В 2-х т. / Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1983. –Т.1. – 392 с; Т.2. – 320 с.
80. Лисенко М.В. Молодоці: Збірка танків та веснянок. – К.: Музична Україна, 1990. – 143 с. 81.Лисенко О.М. Спогади про батька / Передм. М.Т.Рильського. – К.: Музична Україна, 1991. – 368 с.
81. Лисенко О. М. Спогади про батька / [передм. М. Т. Рильського]. – К.: Музична Україна, 1991. – 368 с.

82. Лобас П.О. Історичні пісні і думи Волинського Полісся як джерело української драматургії ХІХ століття // Поліссезнавство: наукові фольклорно-етнологічні та мистецтвознавчі студії. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – С.86-95.
83. Людкевич С.П. Дослідження, статті, рецензії, виступи: У 2-х т. / Упор., ред., перекл., прим, і бібліографія З.Штундер. – Львів: Дивосвіт, 2000. – Т.2. – 816 с.
84. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя: Кн. для учителя. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика, 1992. – С. 26-39, 77-83.
85. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. – М.: Музыка, 1976. – 254 с.
86. Молдавин М. Народний підголосків спів. – К.: Музична Україна, 1980. – 88 с.
87. Морозова С.Н. Из истории массового музыкального воспитания. Б.Л.Яворский // Музыкальное воспитание в школе. – М.: Музыка, 1977. – ВВП.12. – С.75-85.
88. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник. – 2-е вид., доп. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
89. Назайкинський Е.В. О психологии музыкального восприятия. – М.: Музыка, 1972. – 383 с.
90. Наймитські та заробітчанські пісні / Вст. ст. С.И.Грици. – К.: Наукова думка, 1975. – 516 с.
91. Народні балади Закарпаття / Вст. ст. П.Лінтури. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1966. – 283 с.
92. Народні думи: Збірник / Упор., авт. передм. і прим. С.В. Мишанич. Гравюри В.І.Лопати. – К.: Дніпро, 1986. – 173 с.
93. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Проект. – К.: Вид-во „Шкільний світ”. – 2001. – липень.
94. Немов Р.С. Психология: Підручник. – М.: Просвещение, 1990. – 301 с.
95. Нудьга Г.А. Українська балада. – К.: Дніпро, 1970. – 258 с.
96. Нудьга Г.А. Український поетичний епос. Думи. – К.: Дніпро, 1979. – 354с.
97. Орфєєв С.Д. М.Леонтович і українська народна пісня. – К.: Музична Україна, 1981. – 76 с.
98. Основи психології: Підручник / За ред. О.В.Киричука, В.А.Романця. – 5-е вид. – К.: Либідь, 2002. – 631 с.

99. Ошуркевич О.Ф. Чарівне кресало. – Львів: Каменяр, 1995. – 155 с.
100. Педагогічна майстерність: підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
101. Перенчук Т. Й. Практикум вокальної роботи зі школярами: навчально-методичний посібник. – Рівне, 2007. – 200 с.
102. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности: Учебное пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
103. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учебное пособие. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 368 с.
104. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2001. – 272 с.
105. Пісні літературного походження / Упор., вст. ст. В.Г.Бойка, А.Ф.Омельченка. – К.: Наукова думка, 1978. – 494 с.
106. Пісенний вінок: Українські народні пісні з нотами / упоряд. А. Я. Михалко. – 3-є вид., доповнене. – К.: Криниця, 2009. – 688 с.: іл., нот.
107. Плісецький М. Українські народні думи. Сюжети і образи. – К.: Кобза, 1994. – 364 с.
108. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учебник в 2-х кн. – М.: ВЛАДОС, 2003. – Кн.1. – 576 с; Кн.2. – 256 с.
109. Поліщук О.М. Випікання весільного короваю у с.Мошків Млинівського району Рівненської області: дипломний реферат / Наук. кер. Ю.П.Рибак. – Рівне, 2004. – 47 с. – Рукопис, Кафедра музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ.
110. Поліщук О. М. Музичний фольклор як засіб творчого розвитку учнів ДМШ (шкіл естетичного виховання): магістерська робота / наук. кер. Т. І. Крижанівська. – Рівне, 2005. – 120 с. – Рукопис. Музично-педагогічний факультет Інституту мистецтв РДГУ.
111. Положення про початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади системи Міністерства культури і мистецтв України / Наказ №523 від 06.08.2001. – К.: Генеза, 2001. – 16 с.
112. Пономаренко М.І. Педагогічна і творча діяльність українських композиторів у музично-естетичному вихованні школярів: Навчально-методичний посібник. – Рівне: РДГУ, 2003. – 300 с.
113. Потєбня А.А. Слово и миф. – М: Правда, 1989. – 624 с.
114. Правдюк О.А. Українська музична фольклористика. – К.: Наукова думка, 1978. – 328 с.

115. Пропп В.Я. Поэтика фольклора. – М.: Лабиринт, 1998. – 352 с.
116. Психологічний словник / За ред. В.І.Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
117. Психология личности: Словарь–справочник /Под ред. П.П.Горностая и Т.М.Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 318 с.
118. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика: Учебное пособие / Под ред. Г.М.Цышина. – М.: Академия, 2003. – 368 с.
119. Психология: Словарь / Под ред. А.В.Петровського, М.Г.Ярошевського. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
120. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А.М.Матюшина. – М.: Педагогика, 1991. – 160 с.
121. Рекомендації ЮНЕСКО державам-членам про збереження фольклору // Народна творчість та етнографія. – 1990. – №2. – С.3-7.
122. Рекрутські та солдатські пісні / Упор., вст. ст. О.А.Правдюка. – К.: Наукова думка, 1974. – 624 с.
123. Рибак Ю.П. Календарно та сезонно-обрядові наспіви Верхньоприп'ятської низовини. – Львів: Вищий державний музичний інститут ім. М.В. Лисенка, 1998. – Репринт. – 62 с.
124. Рибак Ю.П. Сезонно-трудоий цикл у пісенній традиції Верхньоприп'ятської низовини: жнива, „літо” // Етнокультурна спадщина Полісся. – Вип.V. – Рівне: Перспектива, 2004. – С.153-175.
125. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
126. Робінзон А.М. Билинний епос Київської Русі у співвідношеннях з епосом Заходу і Сходу // Літературна спадщина Київської Русі і українська література ХУІ–ХУП ст. – К.: Наукова думка, 1981. – С.59-83.
127. Сиваченко М.Є.Сторінки української літератури і фольклористики. – К.: Наукова думка, 1990. – 301 с.
128. Смоляк О.С. Український дитячий музичний фольклор: Підручник-хрестоматія для викладачів та учнів. Вип. 1. – Тернопіль; Лілея, 1998. – 80 с.
129. Скуратівський В.Т. Дідух: Свята українського народу. – К.: Освіта, 19995. – 272 с.
130. Скуратівський В.Т. Місяцелік. Український народний календар. – К.: Мистецтво, 1993. – 207 с.

131. Соціально-побутові пісні / Вст. ст. О.Хмільевської. – К.: Дніпро, 1985. – 331 с.
132. Співає „Джерело”: репертуарний збірник / Упор. Р.Цапун. – Рівне: РДІК, 1997. – 104 с.
133. Співанки-хроніки: Новини / Упор.: О.І.Дей, С.Й.Грица. – К.: Наукова думка, 1972. – 558 с.
134. Співуча Україна: збірник пісень / уклад. Х. Пасічник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2012. – 240 с.
135. Станиславский К.С. Статьи. Речи. Беседы. Письма. – М.: Искусство, 1973. – 780 с.
136. Столярчук Б.Й. Фольклористи Рівненщини. – Рівне: Ліста, 1996. – 76 с.
137. Супрун Н.О. Українське народне багатоголосся: Методична розробка. – Рівне: РДІК, 1998. – 24 с.
138. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 тт. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 670 с.
139. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х т. / Авт. вст. ст. и коммент. Н.С.Лейтес, И.В.Равич – Щербо. – М.: Педагогика, 1985. – Т.1. – 328 с.; Т. 2. – 359 с.
140. Тихомирова Н.Ф., Скляр П.П. Музыкальная психология: Учебное пособие. – К.: ДМУНЗКМ, 2001. – 92 с.
141. Український дитячий фольклор / Вст. ст. В.Г.Бойка. – К.: Наукова думка, 1962. – 247 с.
142. Українські класичні романси / Упор. вст. ст. Т.П.Булат. – К.: Дніпро, 1983. – 335 с.
143. Українські січові стрільці у піснях / Вст. ст. О.Левченка. – Тернопіль: Астон, 1991. – 112 с.
144. Федас Й.Ю. Український народний вертеп (у дослідженнях 19–20 ст.). – К.: Наукова думка, 1987. – 182 с.
145. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології // Вибр. пед. твори: В 2-х т. – К.: Рад. школа, 1983. – Т.1. – 474 с.
146. Федотов Є.С. К.Стеценко – педагог. – К.: Музична Україна, 1977. – 103 с.
147. Фельдштейн Д.И. Возрастная и педагогическая психология. Избранные психологические труды / Российская академия образования. Московский психолого-социальный ин-т. – М., – Воронеж: НПО „МОДЗК”, 2002. – 432 с.
148. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. – 5-е изд. – М: Политиздат, 1987. – 590 с.

149. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – 2-е вид., перер. і доп. – К.: Головна ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
150. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки: Методичні рекомендації / Укл. С.К. Стефанюк. – К.: Ін-т системних досліджень освіти України, 1995. – 176 с.
151. Франко І.Я. Студії над українськими народними піснями // Франко І.Я. Твори: У 50 тт. – Т.42. – К.: Наукова думка, 1984. – С.7 – 492; Т.43. – К.: Наукова думка, 1986. – С.7- 354.
152. Цапун Р.В. Мелодії древнього Нобеля. – Рівне: Перспектива, 2003. – 128 с.
153. Цьшин Г.М. Музыкант и его работа: Проблемы психологии творчества. – М.: Сов. композитор, 1988. – 384 с.
154. Черніговець Т., Коваленко Ю. Традиційні дитячі ігри Рівненського Полісся // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. – Вип. 111. – Рівне: Перспектива, 2003. – С.35-42.
155. Чумацькі піснi / Вст. ст. О.І. Дея. – К.: Наукова думка, 1976. – 462 с.
156. Шевчук С. І. Велика Волинь у дослідженнях Валентина Мошкова. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – 44 с.
157. Шевчук С. І. Наша дума, наша пісня на волинських шляхах Тараса. – Рівне: Державне ред.-видавниче підприємство, 1996. – 50 с.
158. Шевчук С. І. Фольклорно-етнографічна пам'ять атомом зраненої землі // Поліссезнавство; наукові фольклорно-етнологічні та мистецтвознавчі студії. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – С.122-153.
159. Шеффер Т.В. Лев Ревуцький. – 2-е вид. – К.: Музична Україна, 1979. – 51 с.

ДОДАТКИ

1. Інформація про виконавців

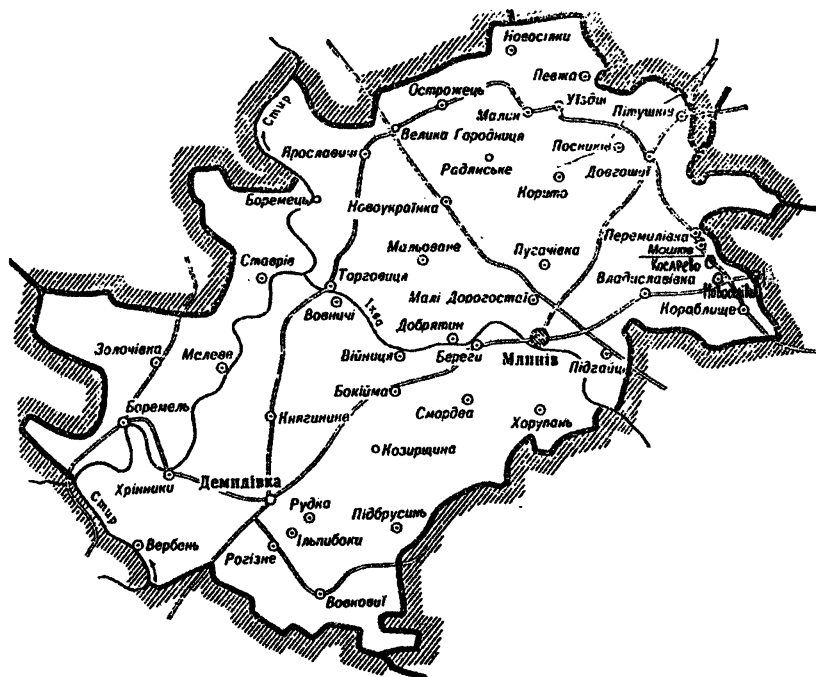
СОКОЛОВСЬКА ТЕТЯНА МИТРОФАНІВНА. Народилася 14 вересня 1927 року в с.Мошків Млинівського р-ну Рівненської області. Батьки її також народилися і проживали в цьому селі. Вся родина Соколовських – місцеві.

Тетяна Митрофанівна закінчила 3 класи польської школи. Під час війни перебувала в селі. Після війни здобула повну середню освіту. Скільки себе знає – любить співати. Пам'ятає багато пісень від своєї мами. Має гарний голос. Ще з дитинства дружить із Санжар Марією Савівною, яка також майстерно співає. Ось таким дуєтом і співають все життя. Дуже часто їх запрошують виступити перед учнями Перемилівської середньої школи, директором якої вже довгий час працює Дзюба Марія Миколаївна (до речі, яка надала мені дуже цікаву інформація про історію свого краю).

САНЖАР МАРІЯ САВІВНА. Народилася 3 квітня 1930 року в с. Мошків Млинівського району Рівненської обл. Вся родина Санжарів – місцеві.

Марія Савівна закінчила 5 класів. Після війни здобула повну середню освіту. Працювала вихователькою в дитячому садку, пізніше – там само поваром. Співати любить з дитинства. Гарно співали її мама і бабця. Разом зі своєю подругою Т. Соколовською неодноразово були переможцями районних конкурсів самодіяльних колективів і виконавців. Як вони жартують, їхній дует перемагав оркестри(!). Також вони – великі майстрині вишивки.

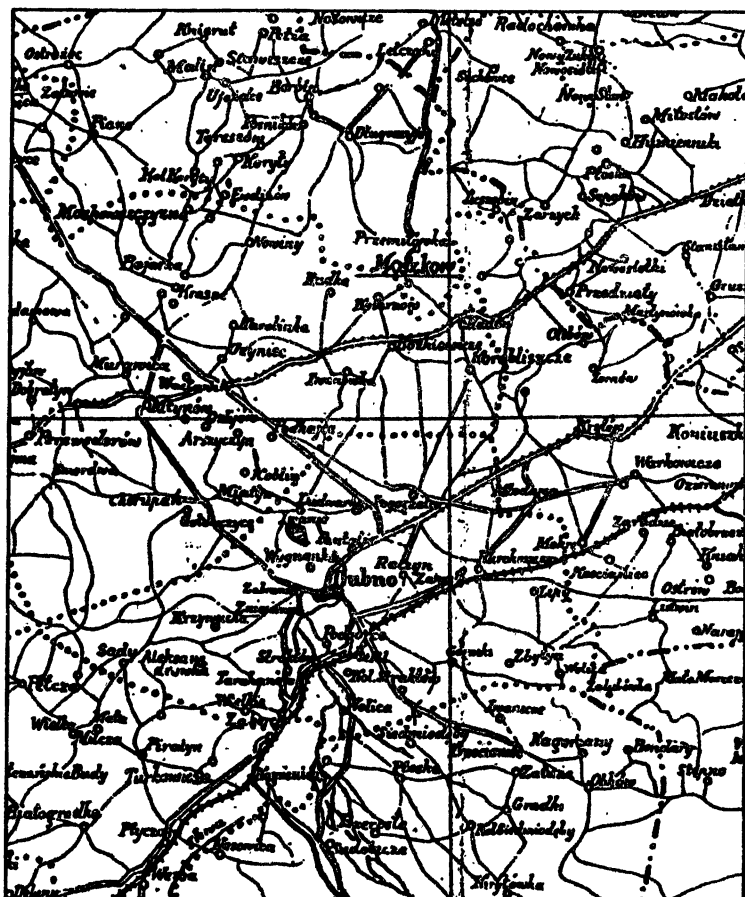
2. Мапи місцевості

Мапа 1. Млинівський район // Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область. — Київ, 1973. — С. 391.

Мапа 2. Карта Волинской губерні // Издание картографического заведения А. Ильина. – С.-Петербург. XIX в. (прибл. 1890 г.).

Mapa 3. Mapa Województwa Wołyńskiego do 1939 roku.

ЗМІСТ

Вступ	3
Музичний фольклор як засіб творчого розвитку особистості	8
Характеристика місцевості. Географічно-історична та культурологічна довідки	20
Опис народномузичної творчості села Мошків	25
1. Календарний цикл	25
2. Весільна обрядовість	27
2.1. Дослідження українського весілля	27
2.2. Загальна характеристика весілля села Мошків	28
2.3. „Випікання весільного короваю” (інсценізація обряду)	35
Пісенні твори	41
Список використаної літератури	74
Додатки	84
1. Інформація про виконавців	84
2. Мапи місцевості	85

979 507

Видавництво ІЗОВ „Діака центр”
33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 20
тел.: (0362) 63-54-02, e-mail: info@doka.rv.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

На світлині:
зліва – Тетяна Митрофанівна Соколовська,
справа – Марія Савівна Санжар,
у центрі – Оксана Поліщук.

